Madame Bovary

romantică și nefericită în dragoste

CITATĂ ÎN PROCESUL FLAUBERT

ISTORIA IMAGINARĂ A UNEI EROINE ADEVĂRATE

Cine ar putea-o condamna pe această ființă ? Nimeni...

Procurorul se scutură și reluă :

— Domnilor, dreptatea este de partea mea !

Morga, în care intra și ceva secreție de bilă, reveni imediat pe chipul posomorît ca de lynx și trîmbiță către asistență :

— Această carte este imorală !

Virulența premediată a rechizitoriului a sunat sec și fără apel pe deasupra băncilor ințesate de publicul strîns în sala celei de-a șasea camere corecționale a Tribunalului din Paris, într-o sîmbătă din iarna anului 1857. Cel care tocmai aruncase aceste cuvinte, înfierbîntat, cu spume în colțul buzelor, vorbea de două ore. Uneori, pe neașteptate, părea că-și suspendă debitul verbal, că și-l absorbea. Dar aceasta numai pentru a ataca din nou, cu fruntea încrețită, pumnii încleștați pe marginea mesei, revărsînd dușmănie din toată ființa sa, cu buzele răsfrînte trufaș între favoriții zbîrliți.

— Nu vă cerem decît un singur lucru... Să aplicați legea ! Atenuați-i lui Pillet vina cît vreți ! Fiți indulgenți chiar cu Laurent-Pichat !... Lui Flaubert însă — principalul vinovat — trebuie să-i rezervați toată severitatea dumneavoastră. Eu mi-am împlinit datoria. Cu toate acestea, vă întreb, domnilor... O veți stig-

Portul Rouen — litografie de Turgis (1849)

matiza pe această femeie în numele onoarei conjugale ? În numele opiniei publice ? În numele sentimentului religios ? Eu numai atît vă zic : în vreme ce soţul prostănac simte cum îi sporeşte dragostea aflînd de adulterele soţiei sale, în timp ce opinia publică este reprezentată de fiinţe groteşti, iar sentimentul religios este întruchipat de un preot ridicol, ei bine, o singură persoană are dreptate, tronează...

Scurtă pauză. Procurorul reţine o clipă numele de ocară, cele cinci silabe detestate, întinate de infamie, care apoi se rostogolesc din gura-i uscată de peroraţie, azvîrlindu-le cu silă :

— Aceasta este Emma Bovary !

În boxa acuzaţilor, un zdrahon cam de patruzeci de ani, cu mustăţi stufoase de războinic mongol, cu pomeţii roşii, avînd fruntea de timpuriu atinsă de calviţie, fu scuturat de o tresărire. Era îmbrăcat într-un costum „select" lucrat la croitorii cei mai buni din „high life". Şi-a întors privirea către apărătorul său, maestrul Sénard, fost ministru de interne, cel care prezidase Adunarea Naţională în 1848, prieten cu Cavaignac. Era Gustave Flaubert.

Pinard, care tocmai ceruse maximum de pedeapsă pentru Flaubert, se cufundă în fotoliul cu catifeaua roasă, strîngînd din fălcile-i de carnasier care-şi digeră tacticos prada. Cu mîna strecurată între butonii robei, el împinse cu cotul teancul răvăşit a şase numere din „Revue de Paris", de care se slujise pentru a-şi susţine rechizitoriul. De altfel, aceleaşi coperţi galbene se îngrămădeau şi în faţa lui Jules Sénard, care-şi etalase senin dosarele.

Pe banca acuzării se mai aflau doi bărbaţi alături de Flaubert : Pillet şi Laurent-Pichat, respectiv tipăritorul şi editorul lui „Revue de Paris", revistă care publicase, între 1 octombrie şi 15 decembrie 1856, primul roman al domnului Flaubert. Toţi trei au fost citaţi pe data de 24 ianuarie 1857 în faţa tribunalului corecţional pentru atentat la bunele moravuri şi ultragierea moralei publice şi religioase, delict prevăzut de Legea din 17 mai 1819 şi de articolele 59 şi 60 din Codul penal. Opera incriminată : „Doamna Bovary — moravuri de provincie". Acţiunea avea să fie respinsă peste opt zile.

EMMA BOVARY — LA BARĂ

rima oră de audiere. În pragul unui atac de nervi, Flaubert îl ascultă pe substitutul de procuror Pinard cum îi reduce romanul la dimensiunile unui fapt divers.

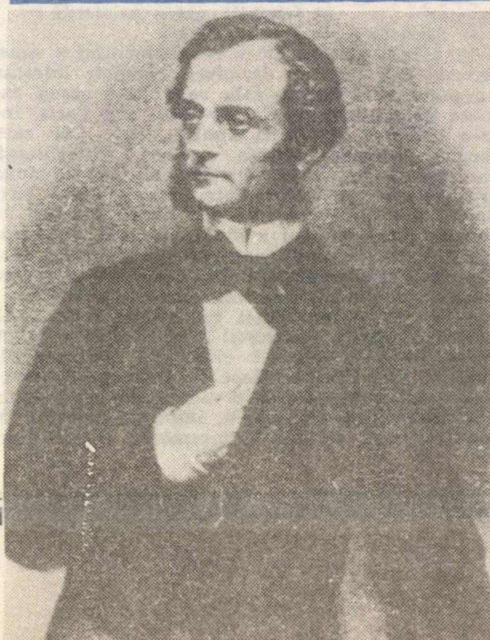
O burgheză de provincie, căsătorită fără să iubească, îşi ia un iubit, apoi altul, se înglodează în datorii ruinîndu-şi soţul, iar în final se sinucide luînd arsenic.

— Şi-a iubit oare domna Bovary soţul !? — exclamase procurorul. A încercat ea să-l iubească ? Nu !

Flaubert se simţi lovit de moarte. Nu mai era el, normandul de treizeci şi şase de ani, care se afla în cauză, urmărit, inculpat, defăimat, ci acea biată făptură pe care o tîrîse după el, devenită mai aevea decît o fiinţă în carne şi oase, citată la bară, interpelată în plin tribunal, trebuind să răspundă public de actele sale... Emma Rouault, căsătorită Bovary, era vinovată ? Îl cuprinseră frisoanele, la fel ca la Croisset, pe malul Senei, cînd se izola pentru ca nici un martor să nu fie de faţă la crizele sale negre de epilepsie, răul comiţial.

Pinard a trecut din nou la asalt, continuîndu-şi invectivele. Sudoarea dimineţilor de trudă de la Croisset îi îmbrobona acum fruntea. Avea să scape numai cu spaima. Deocamdată îl aşteaptă pe Sénard să se ridice.

Substitutul de procuror Pinard

u capul uşor înclinat, cu ochii mici şi vioi sub smocul sprîncenelor stufoase, Jules Sénard, supraveghează reacţiile domnului preşedinte Dubarle, încadrat de cei doi asesori, Dupaty şi Nacquart. Nu se îndoieşte de succes. Îi va trebui însă pentru aceasta timp şi sîrg, dar îl va smulge. L-a simţit lîngă el în mai multe rînduri pe clientul său agitat şi îngrijorat. Sénard însă ştie unde să ţintească. În fine, Dubarle i-a făcut semn. Sénard se ridică. Pledoaria sa va dura patru ore.

Flaubert nu crezuse că va avea loc procesul. O acţiune judiciară? Pentru ce? Era ca picat din cer. De ce anume să fie acuzat? Acuzaţia se întemeia pe delictul de ultragiere a moralei publice, vizînd în mod deosebit scena ungerii cu Sfîntul Mir, aşa cum a descris-o el după sinuciderea Emmei Bovary. S-a dus la textul incriminat şi n-a înţeles. Era caraghios, ei nu scornise nimic: copiase pur şi simplu din „Rituel de Paris"! Şi apoi, la drept vorbind, pasajul nu conţinea nici douăzeci de rînduri. A reluat textul şi l-a întors pe toate feţele — ca întotdeauna cînd descoperea punctul slab al unei scene — cu voce tare, tunînd aproape. La un moment dat, a crezut că şi-a dat seama: în cuvintele rituale recitate de jalnicul preot Bournisien se regăseau adunate reminiscenţele profane din viaţa Emmei, amintirea greşelilor, viziunea păcatului, domolirea poftelor... Astfel, preotul, după ce a recitat „Miseratur" şi „Indulgentiam", şi-a muiat degetul cel mare în uleiul sfinţit şi a început ungerea... „Întîi pe ochii care au rîvnit atîta după bogăţiile de pe pămînt, apoi pe nările pofticioase după adierile călduţe şi miresmele drăgăstoase, apoi pe gura care s-a deschis pentru minciună, care a gemut de trufie şi a strigat după fast, apoi pe mîinile care s-au desfătat cu atingeri suave şi pe tălpile atît de iuţi altădată cînd alerga să-şi domolească poftele şi care de-acum nu vor mai păşi...".

„Ritualul...", împrumutat de la un prieten eclezIast, mai zicea şi despre multe ale lucruri: despre sîni şi despre şolduri chiar *). Cîte fulgere nu s-ar fi abătut asupra capului său dacă s-ar fi încumetat să scrie şi despre ele!? Dar era absurd! Absurd — va zice mai tîrziu — ca Bouvard şi tîmpit ca Pécuchet. Nu-i venea să creadă că autoritatea imperială se va încumeta să rişte un proces, pentru astfel de absurdităţi. Sau „Doamna Bovary" nu este decît un pretext. Adevăratele raţiuni fiind de alt ordin. Politic, de exemplu. Prinţesa de Beauveau a intervenit în două rînduri pe lîngă Eugénie de Montijo. Delessert, pe de altă parte, îi dădea asigurări că lucrurile nu vor merge prea departe, şi, ca atare, procesul nu va avea loc. S-a înşelat. Acţiunii i se va da curs, iar magistratul numit să conducă instrucţia procesului, în numele religiei oficiale, imperială şi romană, era evreu, iar substitutul de procuror Pinard, care îl va acuza acum pe el, iar peste cîteva luni pe Baudelaire, era la rîndul său autor de poezii deşucheate, care circulau pe sub mînă.

— Un soţ care îşi vede liniştit de treburile sale, care vă îmbrăţişează, care îşi aşează tacticos scufiţa la culcare, şi care îşi ia supa alături de dumneavoastră este un soţ prozaic care vă revoltă! Aspiraţi la un bărbat care să vă adore, să vă idolatrizeze... Biet copil! Acest bărbat va fi un libertin, care vă va lua un minut ca să se joace cu dumneavoastră. Iată ce a vrut să zică domnul Flaubert! Iată ce a zugrăvit el! Iată ce se află în fiecare rînd al cărţii sale!

Şi Sénard continuă.

— Această carte, pusă în mîna unei tinere soţii, o va tîrî pe aceasta către plăceri uşoare? Ori, dimpotrivă, îi va arăta pericolul încă de la primii paşi, făcînd-o să se cutremure de oroare? Aşa stînd lucrurile, conştiinţa dumneavoastră, domnilor, va hotărî...

Dintr-odată, avocatul scoase din buzunarul robei un volumaş, pe care-l flutură pe sub nasurile juraţilor şi al procurorului.

— Ascultaţi însuşi glasul Bisericii!

Mare şiretenie, este „Rituel de Paris", chiar volumul de care se servise Flaubert pentru a descrie moartea Emmei. Sénard joacă tare, citind din belşug şi, prefăcîndu-se pentru un moment că îl ignoră pe procuror, face ţăndări argumentaţia acestuia. Juraţii recunosc titlul

*) În fr., reine = regină; reins = şale, şolduri.

Flaubert, adolescent. Desen aparţinînd lui Delaunay

operei aprobate de cardinalul Gousset (autorul eminent al unui tratat de „Teologie morală") şi de „Sfinţiile Lor episcopii şi arhiepiscopii de Mans, Tours, Bordeaux, Cologne etc.".

— Această carte, aruncă în treacăt Sénard, a fost imprimată la Mans de către Charles Monnoyer, în 1851 şi se intitulează „Explicaţie istorică, dogmatică, morală, liturgică şi canonică a Catehismului, împreună cu un răspuns la obiecţiile aduse de ştiinţă împotriva religiei...". Autor — domnul abate Ambroise Gouillois, paroh la Notre-Dame du Pré.

Verdictul se pronunţă opt zile mai tîrziu, adică pe 7 februarie 1857, cu patru voturi la trei. Umezindu-şi buzele, preşedintele Dubarle termină plictisit lectura sentinţei :

— În aceste condiţii, tribunalul îi achită pe Pichat, Flaubert şi Pillet şi îi lasă liberi, fără cheltuieli de judecată...

Acţiunea fiind respinsă ca nefondată, urmărirea încetează. Substitutul de procuror Pinard a părăsit sala de audieri fără să scoată o vorbă. Îşi va face din nou apariţia peste şase luni cu o altă acuzaţie. La bara apărării — maestrul Chaix d'Est-Ange, care-l apără pe un bărbat apatic aşezat pe banca acuzării de drept comun. De data aceasta, pe masa procurorului imperial se află un volum cu titlul „Florile răului", Charles Baudelaire priveşte înainte în gol, fără să vadă pe nimeni.

În seara de după procesul care s-a încheiat cu circumstanţe atenuante pentru soţia sinucigaşă a felcerului din Yonville-l'Abbay, un uriaş cu ochii limpezi şi o claie de păr răvăşită, cu obrajii lăsaţi, părăsind Palatul de justiţie la braţ cu Sénard, i se adresează acestuia tulburat :

— Niciodată, Sénard ! Niciodată — făcu Flaubert — n-am înţeles aşa de bine ca acum, cît suferea şi plîngea sărmana mea Bovary în acelaşi timp în douăzeci de tîrguri din Franţa...

MAREA ISPITIRE A LUI GUSTAVE FLAUBERT

Cu nouă ani mai înainte de procesul din Paris, într-o noapte ceva mai caldă de sfîrşit de iarnă, la vreo doisprezece kilometri de Rouen, ceasul din turnul catedralei din Ry, tîrguşor aflat între Darnétal şi Morgny, tocmai bătuse de orele trei.

În fundul unui iatac tapetat într-un galben palid, atinsă de aceeaşi paloare, întinsă pe spate, cu gura întredeschisă, şi scăldată în sudoare, agoniza o tînără de douăzeci şi şase de ani. Refuzînd să răspundă la orice întrebare, îşi încleşta doar degetele de cuvertura patului şi clătina din cap. Era Delphine Delamare, soţia felcerului din Ry.

Dintr-odată scoase un urlet de disperare. Convulsiile o cuprinseră din nou, şi strigă :

— Oh, Doamne, e groaznic !

La picioarele patului, soţul ei, disperat, o imploră să vorbească. — Delphine, dragostea mea ! Ai luat otravă ? Care ? Răspunde-mi, te implor, răspunde-mi...

Delphine însă, reintrată în starea de apatie, refuză să răspundă. Micuţa Alice, care merge pe opt ani, adusă şi ea la căpătîiul mamei muribunde, o roagă şi ea la rîndu-i. Dintr-odată, vederea copilei păru să-i dea o dîrzenie teribilă muribundei, a cărei suflare se stingea din clipă în clipă.

Buzele palide s-au întredeschis pentru a lăsa să iasă trei silabe fatale : Ar-se-nic...

Eugène Delamare sări ca ars. Era prea tîrziu. Preotul îi dădu ultima împărtăşanie. Delphine Delamare, fiica lui moş Couturier, fermier la Blainville-Crevon, trecuse în neființă... În noaptea normandă, la revărsatul zorilor, unica stradă a micului tîrg se umplea de zarva căruţelor şi a poştalioanelor, de plesnituri de bici şi de suduielile ţăranilor în apropierea hanului jupînesei Toubain. Era în 6 martie şi era zi de tîrg.

Sfeşnicul aşezat la capul moartei lumina un tablou pictat în culori dulci, pastelate, reprezentînd o tînără cu privire nostalgică şi avînd părul strîns în nişte panglici romantice. Avea trăsături viguroase de ţărancă, cu linia gîtului ferm croită ; în mîini ţinea un gherghef. Chipul acum destins al moartei semăna izbitor cu cel din tablou. În Ry se răspîndea deja zvonul că soţia felcerului luase arsenicul drept zahăr. Însă

soțul știa că nu este adevărat. Nevastă-sa se omorîse din disperare, iar pe el îl ruinase. Îi rămînea lui să afle și de ce, iar după ce a aflat atîrna spînzurat de creanga unui pom.

trecut un an de cînd Delphine Delamare se odihnește sub o lespede din cimitirul din Ry. Într-o dimineață de septembrie 1849, după o baie mult prelungită peste limitele admise, pomădat din belșug și împodobit cu o cravată din mătase de culoare deschisă, Flaubert, fredonînd cavatina din Lucia di Lamermoor, își isprăvi toaleta cu acea imperceptibilă grijă de dandy, care va rămîne slăbiciunea sa, nuanțată de un rafinament întrucîtva boieresc.

Destul de mulțumit de el, a coborît cu trabucul între dinți pe terasa vilei de la Croisset pentru a-și săruta mama, scîrțîind din strălucitoarele-i ghete din lac. Dincolo de grilajul grădinii, zornăiau lanțurile unui remorcher care urca fluviul în aerul răcoros al sfîrșitului de vară.

Se împlineau trei ani de cînd hamalii din Rouen își revendicaseră onoarea de a duce pe umerii lor sicriul celui ce fusese Achile Cleophas Flaubert, chirurgul-șef al spitalului Hôtel-

„La Corbeille" — revistă de modă pe care o citea Madame Bovary

Desen de Richemont pentru „Madame Bovary"

Dieu. După moartea tatălui, urmase aceea a duioasei Caroline, sora mai mică și adorată a lui Gustave, dînd naștere unei fetițe. Fetița îi va moșteni numele. De fapt, chiar din momentul în care doctorul Flaubert începuse să aibă simptomele bolii care-l va răpune, Flaubert a avut presimțirea („viziunea") a trei înmormîntări... Două avuseseră deja loc la o distanță de numai două luni ; care avea să fie cea de-a treia ?

Adulmecînd în aer dîra de parfum a fiului ei, doamna Flaubert îl întrebă zîmbind :

— Prietenii tăi vor veni la dejun, Gustave ?

Flaubert îi confirmă că pe la mijlocul dimineții vor veni Bouilhet și Maxime du Camp. Căzură de acord să ia masa împreună toți patru : doamna Flaubert și cei trei prieteni.

Calendarul de perete al normandului cu ochii albaștri arată 12 septembrie 1849, ziua întîlnirii.

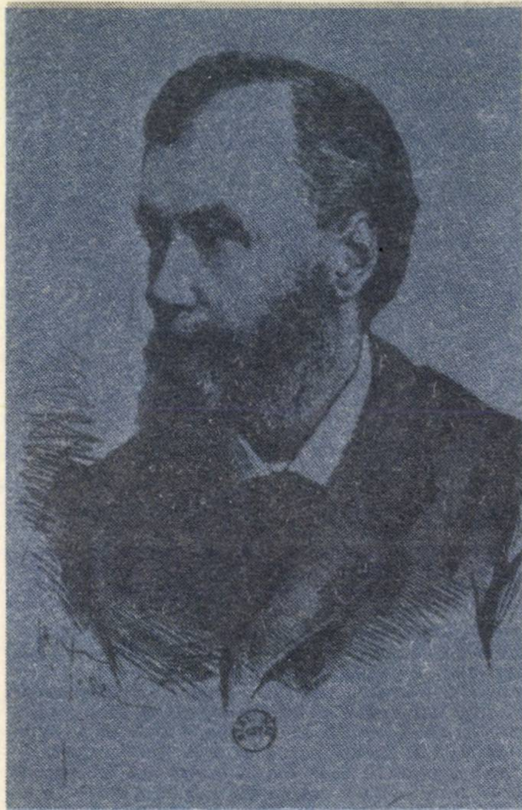
Flaubert are douăzeci și șapte de ani. Degetele sale mototolesc febril în buzunarul vestei groase din catifea o scrisoare primită cu două zile mai devreme, de la Louise Colet, blonda și trupeșa meridională care se apropie de patruzeci de ani. Este amanta sa de trei ani. Flaubert a cunoscut-o la sculptorul Pradier. Se întîlnesc de atunci la Rouen ori la Paris, dar mai cu seamă la Mantes. Niciodată la Croisset.

— Să înțeleg deci că ești păzit ca o fată mare ? — îi aruncase ironic zgomotoasa din Aix-en-Provence, de la înălțimea exigentei sale maturități.

Numai prezența doamnei Flaubert va împiedica venirea ei la Croisset. Flaubert va rămîne

inflexibil pe tot parcursul legăturii lor în privința aceasta. Cît va trăi mama sa, Louise — cu o singură excepție — nu va pune piciorul acolo. Văduva doctorului va muri octogenară, în 1872, dată la care cei doi vor fi despărțiți de cincisprezece ani.

Musafirii fură aduși de o cabrioletă închiriată la Rouen. Flaubert îi primi cu entuziasm. Maxime du Camp observă că Flaubert s-a îngrășat mult. Flaubert, blîndul și marele Flaubert, uriașul de 1,81, cu mustățile crescute ca la Vercingetorix, fusese extraordinar, „dumnezeiește" de frumos, în stare să stîrnească ovații la teatrul din Rouen, cînd apărea în lojă alătauri de sora sa Caroline. Îmbrăcat într-o flanelă roșie și pantalon din postav albastru, cu părul aspru lăsat în bătaia vîntului și cu șalele înfășurate într-o eșarfă, fusese răsfățatul plajei de la Trouville. Acum însă, splendidul viking, blond și cu ochii atît de limpezi, devenise, mai cu seamă după atacul de epilepsie pe care îl suferise în 1844, un fel de „sălbăticiune roșcată", pe jumătate ruinată, blîndul colos congenstionat și cu pletele amenințate de pe acum de calviție începînd să arate ca un pașă oriental, un fel de Budha sedentar gen Balzac, îngreunat de mîncare.

Maxime du Camp

După ce au luat masa „în stil normand", copioasă și din belșug stropită cu vinurile cele mai fine, cei trei prieteni s-au zăvorît în cabinetul de la etaj al lui Flaubert, ale cărui cinci ferestre priveau către Sena, către peluza grădinii, către arborele de magnolii, enorm, și către terasa de la malul fluviului.

Pe masa de lucru se află pupitrul de scris, încadrat de o lampă și cele necesare scrisului. Pe unul din pereți atîrnă un tablou — mai exact, o litografie — cu „Ispitirea Sf. Anton", după Callot. Această gravură ține locul vestitului tablou al lui Breugel, descoperit în palatul Balbi din Geneva.

În 1845, Caroline se căsătorea cu Emile Hamard, „grosolănia întruchipată", după părerea lui Gustav, care îi va însoți în voiajul de nuntă prin Italia. Întîmplarea l-a pus acolo față în față cu tabloul lui Breugel, compoziție care îl va tulbura profund, subjugîndu-l aproape toată viața. De abia l-a putut scoate Caroline din extaz.

— Ai ? Ce ? A, tu erai... Spune, nu ți se pare grozav ? Privește la capul acela care plutește pe mare, la peștele cu burta spintecată, focul, aburii, copacul care răsare prin falcă, barca ce iese prin ureche... Și apoi sărmanul sfînt, care,

Louis Bouilhet

surprins în coliba sa, alături de porcul său, în ciuda... Nu ? Nu găsești că... ?

Tînăra nevastă de douăzeci și unu de ani a schițat o strîmbătură, după care a început să rîdă și, luîndu-l de braț, l-a tras cu de-a sila către ieșire, unde indescriptibilul Hamard își pierdea răbdarea.

Fără să-şi dea seama, vederea acelei pînze îl va urmări vreme de treizeci de ani, adică aproape jumătate din viaţă.

Cam pe vremea cînd, reintors din insipidul episod italian, trecea pragul unei papetării din cartierul Beauvoisine din Rouen pentru a cumpăra „Ispitirea Sf. Anton“ după Callot, o tînără visătoare care-l citise pe Walter Scott şi o pasionaseră „Misterele Parisului“ se întîlnea cu amantul ei într-un pavilion pierdut în pădurea Morgny. Era fiica lui moş Couturier, un grosolan fermier din Bainville-Crevon, şi soţia felcerului din Ry, Delamare. Delphine Delamare era mama unei fetiţe care tocmai împlinise cinci ani. Şi cam tot pe vremea aceea Caroline aştepta să nască.

În perioada aceea Flaubert suferea chinurile ispitei celei mai mari. De zece ani, era îndrăgostit fără speranţă de Elisa Schlesinger, soţia editorului muzical, şi pe care o întîlnise la Trouville.

La ora întîlnirii cu cei doi, Flaubert n-a publicat încă nimic, deşi rafturile bibliotecii sale debordează de manuscrise : „Memoriile unui nebun“, inspirate de imaginea doamnei Schlesinger, „Noiembrie“ ; în care eroina este o măruntă prostituată, şi, în fine, o schiţă, ultima datată, începută în 1843, şi care poartă deja un titlu : „Educaţie sentimentală“, în care vor fi cuprinse Louise Colet şi doamna Schlesinger.

Înarmat cu răbdare şi hîrtie pe măsură, vreme de patru ani a muncit pentru a scoate un „Faust“ francez. Ideea i-o dăduse vederea tabloului lui Breugel, zis şi al Infernului, şi nu vroia alt titlu decît pe acela al maestrului flamand : „Ispitirea Sf. Anton“.

12 SEPTEMBRIE 1849

u cîteva luni înainte de această întîlnire, Maxime îi împărtăşise lui Gustave intenţia de a pleca în Orient. Flaubert l-a ascultat fără să zică un cuvînt, apoi l-a rugat să-şi amîne plecarea întrucît dorea să-l însoţească. Cererea nu l-a surprins pe du Camp ; ştia că de multă vreme nisipurile aurii, lumina nemăsurată, beţia de soare, ţinuturile Barbariei [2]), puternicele vrăji din „O mie şi una de nopţi“ exercitau asupra normandului solitar de la Croisset o fascinaţie nespusă. Dealtfel, medicii tocmai îl sfătuiseră pe sedentar să facă o călătorie cu mişcare cît mai multă.

— De ce să aştept ? — a întrebat totuşi du Camp.

„Ispitirea Sf. Anton“, la care lucra de trei ani, nu era încă terminată, iar Flaubert ar fi fost în stare să renunţe mai degrabă la plecare decît să abandoneze „Ispitirea...“. Aşa că du Camp a acceptat :

— Fie, i-a zis ei, îmi amîn plecarea pînă la toamnă şi am să obţin pentru tine o misiune (fără credit, bineînţeles) de la ministerul agriculturii. Tu, în schimb, termină-ţi treaba pînă la 15 septembrie...

Flaubert a fost cuprins de o bucurie exuberantă. În cursul lunii august, îl anunţă pe du Camp, că „Ispitirea Sf. Anton“ este terminată şi că în prima jumătate a lunii septembrie îi aşteaptă, pe el şi pe Bouilhet, să vină să le facă lectura, după care isi va face valizele, iar pe mama sa o va lăsa la Nogent, în grija familiei fratelui său, doctorul Achile Flaubert. În felul acesta, s-a convenit să se întîlnească pe 12 septembrie.

Vreme de trei ani, nici Bouilhet şi nici du Camp n-au avut habar despre „Ispitirea Sf. Anton“. Cu vreo zece ani mai înainte, într-o zi de Paşti, un tînăr de vreo şaptesprezece ani păsea pragul porţii colegiului din Rouen îndreptîndu-se către Cours-la-Reine, în afara oraşului, pe malul Senei. A deschis cartea pe care o ţinea sub braţ şi s-a cufundat în lectură pe la orele nouă dimineaţa. Cînd s-a oprit din citit, era de mult trecut de prînz. Cartea era „Faust“ de Goethe. Tînărul a fost atît de subjugat de lectură, încît i-a trebuit cîtăva vreme ca să ştie unde se afla, împleticindu-se sub puterea visului în care tocmai plonjase. Îşi simţea capul şi membrele atinse parcă de drog sau alcool. Această impresie dintr-o zi de primăvară, plină de dangăte de clopote şi de zarva păsărelelor nu i se

[2]) Nume dat cîndva regiunilor din Africa de nord situate la vest de Egipt : Maroc, Algeria, Tunisia. (N. trad.).

Flaubert făcînd disecţie personajului său Madame Bovary — şarjă de A. Lernot («La Parodie», 5 dec. 1869)

Aceasta este Totes, localitatea unde Flaubert i-a plasat mai întîi pe soţii Bovary (Litografie din 1838)

va şterge din minte toată viaţa. Mai exact, pînă în 1874, cu şase ani înainte să moară. Dintr-odată, îi veniră în minte marionetele lui moş Legrain la bîlciul din Saint-Romain, de Sf. Anton şi de porcul lui. În felul acesta, Breugel al Infernului şi Callot se întîlneau cu guignolul [3]) normand : ispitirea va avea loc într-o singură noapte formidabilă, gigantică, înspăimîntătoare, străbătută de toate halucinaţiile, populată de toate măcelurile, de toate luptele, de cortegiui tuturor, al tuturor ispitelor, al spaimelor — pînă la ivirea zorilor.

reme de patru zile, de la amiază pînă la 4 după-amiază, apoi de la opt seara pînă la miezul nopţii, Flaubert citeşte fără întrerupere, măsurînd încăperea în lung şi în lat, cu foile în mînă, întrerupîndu-se numai ca să-şi reia suflul, revenind citeodată în masivul fotoliu Ludovic al XIII-lea, cu spătarul din lemn, pentru a se ridica iară...

Aceasta — vreme de treizeci de ore, timp în care cei doi prieteni vor păstra o linişte religioasă. În fine, Flaubert se opreşte epuizat.

— Haideţi la culcare, iubiţilor... Vom vorbi mîine dimineaţă.

Bouilhet se ridică primul.

— Inutil, Gustave, făcu el. Du Camp şi cu mine ne-am făcut deja aceeaşi părere. Noi gîndim că trebuie să pui asta pe foc şi să nu mai vorbeşti despre ea niciodată...

Flaubert a rămas năucit. Abia reuşeşte să îngaime :

— Este o glumă... Hei... O glumă bună... Nu vorbiţi serios.

— Eşti bolnav, Gustave, un mare bolnav verbal ! Furios, delirant ! Boala ta o formează cuvintele, lirismul... Nu ! Nu boala, cancerul tău ! — intervine du Camp. Ascultă, Bouilhet are dreptate, trebuie să uiţi de această carte şi să nu te mai gîndeşti niciodată la ea, niciodată ! Plecăm imediat în Egipt...

— Oh, aşa deci ! Nu mai ştiu ce să cred !

— Dar dacă... Uite, Gustave, plecarea de aici îţi va face de îndată cel mai mare bine. După ce te întorci, te vei aşterne din nou pe treabă. N-au intrat zilele în sac. Caută un alt subiect... Un roman, de ce nu ? Ceva în care lirismul, incantaţia verbală ar fi atît de ridicole, încît vei fi obligat să renunţi la ele. Uite, ceva ca „Verişoara Bette" a lui Balzac...

— Aveţi dreptate, haideţi la culcare.

Flaubert, însă, n-a dormit. A doua zi de dimineaţă nu-l găsiră. Îl văzuse un servitor luînd-o către colinele de la Canteleu. Se repeziră într-acolo. De pe înălţimile Canteleului, se vede întreaga panoramă a Rouenului şi a fluviului, cu toate meandrele sale. În timp ce Bouilhet şi du Camp sînt cu ţinuta în ordine şi bărbieriţi, Flaubert are o privire de alcoolic, masca de insomnie scoţîndu-i în evidenţă trăsăturile de ţăran încrîncenat. După ce au înjghebat o discuţie banală despre vreme şi altele, dintr-odată Bouilhet îi zise :

— Ascultă, Gustave, de ce n-ai scrie despre păţania lui Delamare ?

— Cine-i ăsta ? Nu cumva Eugène Delamare, fostul elev al lui taică-meu la Hôtel-Dieu ? Cel care s-a căsătorit, acum cinci sau şapte ani, cu Delphine, fata unui fermier din Blainville ?

Flaubert s-a oprit locului uimit.

— Ce idee, ciudată idee... !

— Nevastă-sa s-a sinucis cu arsenic anul trecut...

— La naiba ! Ştiu ! Chestia a făcut multă vîlvă !

— Iar el a fost ruinat. De altfel, nu se ştie ce s-a mai întîmplat cu el...

Trunchiul masiv al normandului se îndreaptă, umplîndu-se de aer.

— Oh ! — exclamă Flaubert — cel mai bun lucru ce i-ar mai fi rămas de făcut era să dispară şi el...

A DOUA CATARACTĂ A NILULUI

u cinci ani mai înainte de noaptea din cabinetul de lucru, într-o seară de ianuarie 1844, pe drumul ce duce spre Rouen dinspre Pont-l'Evêque, mergea o cabrioletă cu doi călători tăcuţi înfofoliţi boiereşte în şube groase şi lungi pînă la călcîie. Aerul de iarnă normandă era încărcat şi sumbru, cu cerul întunecat, fără stele. Cel care ţinea hăţurile era un zdrahon de vreo

[3]) Guignol — personaj comic din teatrele de păpuşi din secolul al XVIII-lea, prototipul oponentului popular în faţa agenţilor autorităţii.

douăzeci şi cinci de ani, iar însoţitorul să tot fi avut cu zece ani mai mult.

La trecerea prin cătunele adormite, stîrneau haitele de ciini din dosul gardurilor. Tocmai depăşiseră încrucişarea de la Pont-Rouge şi se pregăteau să ajungă la locul numit „Les Rots".

— Trage repede în dreapta, strigă pasagerul, vezi că vine cineva din faţă...

Nici n-a apucat să zică acestea, că, într-o hărmălaie de zornăit de fiare şi zurgălăi, plesnituri de bici şi suduieli, trecu un poştalion în mare goană.

— Iată un om grăbit sau mai degrabă beat ! — zice cel care ţinea hăţurile.

Cabrioleta mai merse puţin şi cel care ţinea hăţurile se prăbuşi. Doctorul Flaubert a oprit calul şi s-a aplecat spre fratele său. Gustave horcăia şi se zvîrcolea groaznic. Achile Flaubert l-a dus la un han din apropiere. Cînd şi-a revenit era plin de sînge.

— Ai avut un atac şi ţi-am luat sînge.

— Ştiu, îmi aduc aminte de toate. Nici o clipă nu mi-am pierdut conştiinţa a ceea ce se petrecea cu mine.

Speriat, tînărul doctor Flaubert a pus diagnosticul de comoţie cerebrală, combinată cu un atac de nervi.

1 500 de kilometri de Khartum.

Muntele Aboucir domină cea de-a doua cataractă a Nilului în tumultul năvalnic al apelor ce clocotesc printre stîncile de culoarea cernelii. Sub înnebunitorul soare nubian, apa dă în clocot printre rocile negre din granit, în mijlocul unei goliciuni patetice. Sahara este la doi paşi, înaintînd pînă la malurile Nilului — fluviul-rege, părinte al zeilor şi al oamenilor deopotrivă. Întinderile de pămînt cultivate cu trudă, pe care lîncezesc nişte oi prăpădite, păzite de un uriaş cu pielea de abanos, îl uluiesc pe Flaubert : peticele acestea de ogor nu au nici măcar o sută de metri pătraţi. Dincolo de ele — deşertul.

Dintr-odată, Flaubert începu să strige ca un apucat :

— Evrika ! Evrika !

Louise Colet. Litografie de Grégoire şi Deneux

Du Camp, care îi promisese doamnei Flaubert că va veghea la securitatea fiului ei, tresare. Cînd îşi dă seama că este vorba de o farsă, dă din umeri.

— Eşti nebun ? Ce te-a apucat ?

Normandul izbucneşte în hohote de rîs.

— Ascultă, strigă căzut în transă aproape, o voi numi Emma Bovary...

De data aceasta, du Camp se nelinişteşte de-a binelea.

— Emma ! Emma ! — repetă Flaubert în cascade, frenetic.

Du Camp se prinde în joc :

— De ce nu Bouvaret ? — şi izbucni în hohote de rîs.

— Desigur ! Domnul Bouvaret, preastimabilul domn Bouvaret a devenit domnul Bovary.

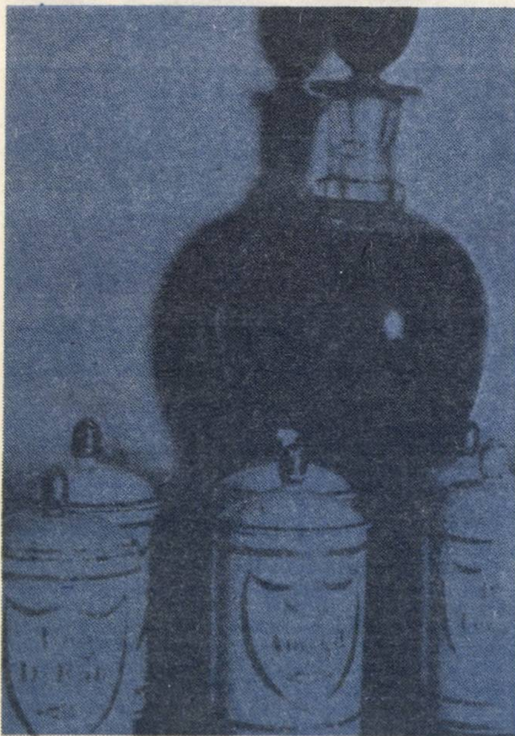
Cu o lună mai înainte, se aflau la Cairo, la „Hôtel du Nil", pe care îl ţinea un francez, fost actor la Paris. Se lăsase de meserie şi eşuase aici. Se numea Ernest Bouvaret. Flaubert a zărit pe culoarele hotelului o serie întreagă de litografii după Gavarni, decupate din „Chari-

vari" [4]). Împins de curiozitate, le-a privit cu atenție. Una dintre ele reprezenta un grup de ștrengari în curtea unei școli acoperiți cu niște șepci ciudate ovale, mai exact, trei caltaboși circulari puși unul peste altul, decorați cu niște romburi din catifea și blană de iepure, despărțiți unul de altul de cîte o panglică roșie... Flaubert a fost foarte intrigat de această caricatură, și cum era mereu în căutare de complicații, i-a fost de ajuns să acopere imaginea lui Ernest Bouvaret în clipa aceea cu una din șepcile acelea ca să-l obțină pe Charles Bovary. Luat complice la această farsă, Maxime pufni în rîs. Flaubert, însă, „simți" personajul și intrarea lui în istoria Delphinei Delamare. Soția adulteră și prea visătoare a felcerului din Ry își găsea astfel starea civilă dincolo de paralela 24°, la mii de kilometri de micul cimitir comunal în care fusese înmormîntată, în rochie de mireasă.

a plecarea din Croisset, către Alexandria, Flaubert n-a urmat decît parțial sfatul lui du Camp și al lui Bouilhet dat în cursul dramaticei seri din 1849. Enormul manuscris al „Ispitirii Sf. Anton" a fost vîrît în fundul unei valize, hîrtogar înnăscut, scriitorul nu s-a îndurat să arunce pe foc o muncă de trei ani. Îl va scoate de două ori din purgatoriu — după apariția „Doamnei Bovary", în 1856, apoi, a doua oară, pentru a-l desăvîrși (20 iunie 1872) cu opt ani înaintea morții. Vor urma anii înnămolirii în smîrcurile de nepătruns ale stupidității pentru „Bouvard (altă restrîngere a lui Bouvaret) și Pécuchet".

[4]) „Charivari" — revistă satirică de caricaturi (1832—1892), la care au colaborat, printre alții, Gavarni, Daumier etc.

Recipiente provenind de la farmacia Homais din Ry

Înainte de plecare, Flaubert și-a condus mama la Nogent-sur-Seine, la familia fratelui său. Și-a convocat după aceea prietenii la Paris, la restaurantul „Frères provençeaux". Louise Colet n-a luat parte însă la întîlnire. Flaubert a plecat fără s-o revadă. Se vor scurge aproape doi ani, și tăcerea, prăpastie plină de ostilitate și răceală discretă, se va instala între cei doi. Louise, mai ales, nu-i va ierta alegerea tovarășului de drum : în mod crîncen, din rărunchi, nu-l poate suferi pe du Camp.

Cairo, Valea Regilor, Beirut, Tyrul și Sidonul, apoi Ierusalim, Smirna, Constantinopole, Atena, Neapole, Roma, Florența... Începînd din octombrie 1849, sub cerul Orientului, în fața peisajelor scăldate de Mediterana, n-a încetat să viseze la meleagurile normande. Acelea în care, de la o zi la alta, pe nesimțite, se strecoară, din ce în ce mai vii, două umbre : domnul și doamna Bovary. Călătorind pe Nil în sus, pe corăbioara albastră a căpitanului Ibrahim, trăgînd fără întrerupere din ciubuc, Flaubert deschide carnetul. Penița i se poticnește : Undeva acolo, jos, pe un fluviu mai domol, mai puțin antic, am o casă albă ale cărei obloane sînt ferecate...

Această imagine nu-l mai părăsește. Se scaldă în Marea Roșie, în plin deșert, sub Crucea Sudului, face dragoste cu Routchouk, mica curtezană egipteancă, fosta favorită a lui Abbas Pașa, nepotul lui Mehmet-Ali [5]). Du Camp este convins că în cursul acestor optsprezece luni Flaubert nu a văzut nimic.

Eroare! Flaubert își aduce aminte de toate. Impresiile acestei călătorii — pe care a părut că o ignoră — îi vor reveni în memorie, cu altă ocazie, șapte ani mai tîrziu. Își va aminti atunci de trei pagini din Michelet, citite cu voce tare la colegiul din Rouen, extrase din capitolul de „Istorie romană", cînd mercenarii se răscoală împotriva Cartaginei. Într-o dimineață de septembrie 1857, va scrie aceste opt litere: „SALAMBÔ", la șapte luni după ce tribunalul din Paris o citase, iar apoi o achitase pe nefericita Emma Rouault, căsătorită Bovary.

„SĂ TERMINĂM ODATĂ CU BOVARY"...

a Croisset bîntuie o nălucă. Este un tînăr abate, aventuros, picaresc îndrăcit, nebun visător, ținînd de ordinul benedictinilor de la Sainte-Ouen. S-a stabilit aici în cursul primului deceniu al secolului al XVIII-lea. La Evreux a făcut figură de predicator la modă, prea la modă chiar, răsfățatul tuturor normanzilor. La

[5]) Mohamad Ali — general otoman de origine albaneză, vicerege al Egiptului. După ce a desființat corpul mamelucilor, și-a extins teritoriul, iar după un război cu suveranul său a obținut de la acesta autonomia și dreptul la ereditate pentru el și fiul său.

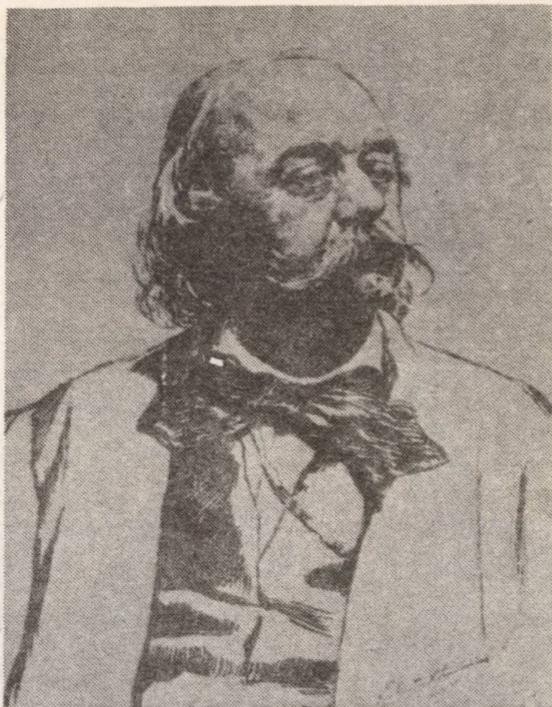
marginea platoului de la Croisset, unde se află un pavilion în stil Ludovic al XVI-lea, — pavilion cumpărat de doctorul Flaubert tatăl, în 1844, — inimosul abate, cu inima pîrjolită, a scris un extraordinar roman-fluviu din care Diderot şi Rousseau nu erau în stare să citească un rînd fără să verse şiroaie de lacrimi: „Memoriile unui om de ispravă". În al şaptelea volum al acestei opere gigantice, şi uitate, se află acest titlu: „Istoria cavalerului Des Grieux şi lui Manon Lescaut". Călugăraşul care-şi dăduse poalele robei peste cap se numea abatele Prévost. Manon Lescaut s-a născut la Croisset.

Flaubert a bifat, a punctat, a corectat, a tăiat, făcînd fraza de necitit; a reluat-o iară. În fine, luîndu-şi pipa în gură, s-a înarmat cu un teanc de foi înnegrite de o caligrafie suitoare şi a ieşit pe portiţa scîrţîitoare a grădinii. O porni la plimbare pe aleea umbrită de teii încă timpurii de aprilie, indiferent la primăvara care se năştea, la trecerea şlepurilor pe fluviu. Aleea şerpuia într-o pantă şovăielnică, către înălţimile împădurite ale Canteleului. Normandul inainta cu mersul greu de ţăran, cu creionul în mină şi cu nasul vîrît în hîrtiile sale.

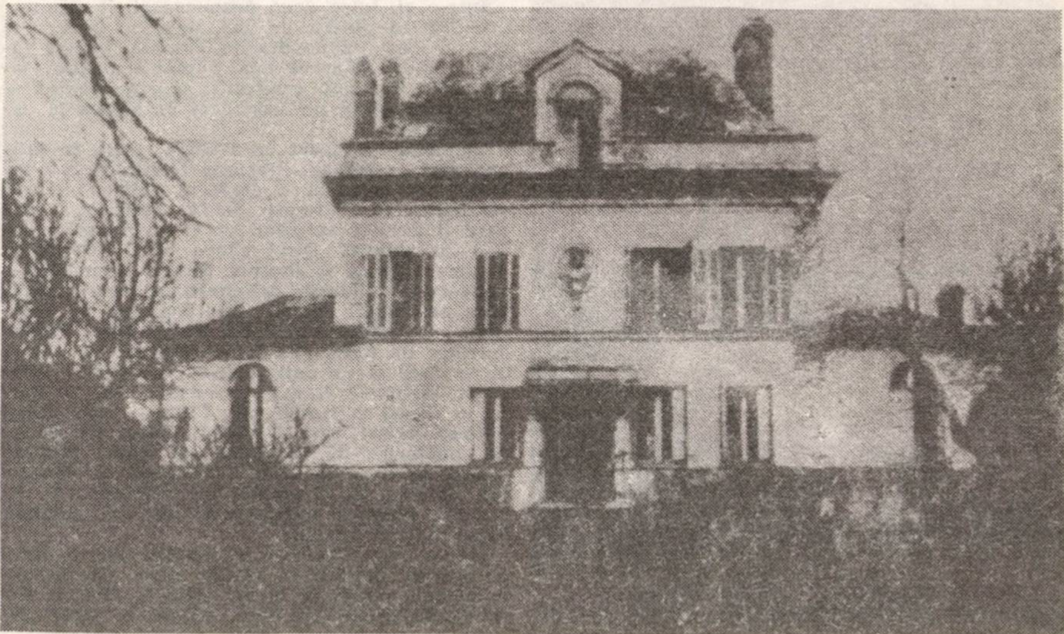
Dintr-o dată, pe drumul de edecare o femeie cu bonetă şi cu un paner de rufe sub braţ rămase locului împietrită, apoi îşi luă avînt şi fugi. Flaubert nu o văzu, însă faptul era de acum cotidian, banal chiar. Tunetele vocii sale traversau Sena pînă dincolo, pe celălalt ţărm. Ţăranii ridicau din umeri, zicînd:

— Ăsta-i domnul Flaubert care zbiară...

Nu zbiera, de fapt, ci se străduia cu furie, surd la ceea ce-l înconjura, încercînd printr-o declamaţie vehementă, sonoritatea, soliditatea, ritmul, precizia frazei, pînă răguşea, dînd astfel textului o a doua viaţă: mai epuizantă, mai dureroasă decît la început.

Gustave Flaubert. Desen de E. Liphart publicat in „La vie moderne" din 15 mai 1880 ● Casa lui Flaubert de la Devilie-les-Rouen (1825—1845)

Gustave Flaubert, adolescent ● Rouen, vedere generală. Litografie de Daniaud (1845)

Sus, la singurul etaj al clădirii, într-o cameră cu cinci ferestre, lîngă un Budha aurit care doarme în ungherul său, o tînără visătoare și romantică, a cărei purtare de ocară este de acum notorie, a intrat în agonie. La căpătîiul ei, un bărbat o strigă blînd :

— Emma...

Micuța Caroline Hamard, nepoata lui Flaubert, orfana de zece ani a „surioarei dragi", cunoaște bine această nenorocire. De fiecare dată cînd se ridică de la masă, unchiul Gustave are obiceiul să zică :

— Ei, este vremea să mă întorc la Bovary...

Eugène Delamare urmase cursurile clinice ale doctorului Flaubert de pe lîngă „Hotel-Dieu" din Rouen. Înarmat cu diploma de felcer, se instalase la Ry. Locuia cu mama sa, care era văduvă; fusese căsătorit, dar îi murise nevasta. Într-o noapte fusese chemat la un fermier care-și rupsese piciorul. Cînd a sosit la fermă, fu primit de o tînără de șaptesprezece ani, fata accidentatului — moș Couturier. Și-a continuat vizitele la bolnav, iar în 1839, se căsătorea cu domnișoara Delphine Couturier. Se vor scurge nouă ani. Nouă ani posomoriți și plați, uniformi ca și fericirea lui Delamare, îndrăgostit nebunește de mai tînăra sa soție, cu zece ani. Imediat după căsătorie, Delphine a dat naștere unei fetițe, Alice. Copilul a fost încredințat unei doice. În felul acesta, pentru tînăra mamă cu un caracter fantast, cu umori neașteptate, adesea de neînțeles, maternitatea era ca și inexistentă.

Doamna Delamare îi citea pe Balzac, Walter Scott, Eugène Sue. Soțul, fiica, servitoarea, Jouanne, farmacistul, întreaga existență din Ry o sufocau. Ea visa la alte lucruri, la o altă viață, la o altă condiție. La un iubit poate. Dar iată că se ivi un prilej! La numai cîțiva kilometri de Ry, prin anii '40, la castelul Gratianville locuia un frumos tînăr de treizeci de ani, Louis Campion, ce trăise o vreme la Paris. Se spunea despre el că întreținea o dansatoare. Pe el îl alese Delphine drept amant.

Într-o zi, între două dezmierdări, îi zise :

— Hai să plecăm de aici, mergem unde vrei tu... la Paris, la Londra, la Veneția. Dar să fugim o dată! Ținutul ăsta, oamenii aceștia, soțul meu, îmi sînt nesuferiți; te rog, Louis ! — să plecăm și să ne ascundem dragostea la capătul lumii !

Campion s-a făcut că acceptă, apoi, în ultima clipă, a refuzat. Doamna Delamare s-a încuiat în camera ei, a desfăcut valizele, a tras perdelele, și a aruncat pe foc scrisoarea prin care îl anunța pe soțul ei că urma să plece. Era iar singură. După cîteva luni, Delphine, — care crezuse la început că are să moară — reflecta la cadourile nebunești pe care i le făcuse amantului ingrat. Mai înaintea lui Campion, mai avusese un iubit. Pe Stanislas Bottet, secretar de notar. Va relua legătura cu acesta și va face și de data aceasta cheltuieli nebunești, făcîndu-i daruri costisitoare. Dar și Bottet o părăsi la rîndul său. Ce erau deci acești bărbați pentru care Delphine uitase de orice : de îndatoriri, de reputație, de bani... Mai cu seamă de bani, pe care îi aruncase pe fereastră. Și erau banii soțului ei, ducîndu-l pe acesta la ruină, la sechestru, în timp ce Campion hălăduia prin America.

Într-o noapte călduță de martie 1848, în timp ce cocoșii, înșelați de lumina lunii, își răspundeau unul altuia de la un capăt la altul al tîrgului, Delphine Delamare, întinsă în patul său,

cu trupul arzind de absorbția arsenicului, așteaptă să moară.

ună plină de martie deasupra Senei. Flaubert tocmai a așternut calm pe hîrtie: s-a dus drept la a treia policioară, a înșfăcat borcanul albastru, a desfăcut bușonul, și-a vîrît mîna în el și, scoțînd-o plină de o pulbere albă, și-a îndesat-o în gură și a început s-o mestece...

Se opri ca să mai răsufle. Noaptea avea să fie lungă, și abia era trecut de miezul nopții. Se gîndi: „Încă zece ore...". Oricum, va merge pînă la capăt. Emma era pe moarte. Gestul criminal, gestul suprem era săvîrșit, era de-ajuns acum să aștepte ca otrava să-și facă efectul devorînd această viață pe care Delphine n-o putuse suporta, pe care Emma n-o mai vroia și pe care, și una, și cealaltă, o lasă să se scurgă fără regret...

Eugenie Delamare — una din inspiratoarele lui Flaubert pentru Emma. Aici reprezentată într-o pictură de Joseph Court

Răsuflarea îi deveni tot mai grea; otrava pe care o înghițise Emma Bovary o simțea și el parcă în cerul gurii. Pagina era de-acum scrisă. Cu stomacul răvășit, Flaubert se simți cuprins de vomă. Vreme de cincizeci și trei de luni a trăit cu umbra Delphinei în preajmă, adunînd 1 700 de pagini, din care vor rămîne numai 400. Într-o seară de disperare, va așterne cîteva rînduri fugare pe colțul unei scrisori :

Nicole Courcel în rolul Emmei Bovary, din filmul lui Pierre Cardinel turnat pentru Antenne 2

— Să terminăm o dată cu Bovary!... Nu — această carte nu este carnea mea, nu eu am zămislit-o...

În schimb, Baudelaire — fără să glumească — îl va felicita că a știut să se „îmbrace atît de bine în femeie".

— Aveți dreptate, i-a răspus Flaubert mai serios ca niciodată, doamna Bovary sînt chiar eu.

rocesul, citarea în fața tribunalului corecțional, achitarea — în februarie 1857 — vor așeza „Doamna Bovary" — roman de moravuri scris de un necunoscut și cumpărat de editorul Michel Lévy pe cinci ani pentru suma de 800 de franci — în sfera romanului de scandal. Flaubert a prevăzut aceasta și a fost dezgustat. Astfel, înainte de a fugi să se îngroape la Croisset, îi va spune lui Bouilhet :

— De acum, încolo, toate prostituatele se vor repezi asupra romanului meu în speranța că vor găsi în el obscenități...

După întoarcerea din Orient, a revăzut-o pe Louise Colet. Frumoasa de patruzeci de ani flirtează acum cu Alfred de Musset și nu se va opri numai la atîta. Din nefericire pentru Colet, Flaubert nu are decît o gelozie moderată și se pregătește să rupă legătura. Louise — simțind aceasta, vine la Croisset. În ciuda rugăminților doamnei Flaubert, Gustave a părăsit-o.

Gustave Flaubert — portretul preferat la maturitate ● Terasa şi pavilionul proprietăţii scriitorului de la Croisset

Planturoasa blondă din Provence fusese mai înainte amanta lui Victor Cousin[6]). De pe urma acestei legături avea un copil. Aflîndu-se la „Cafe Riche", Alphonse Karr[7]) :

— Împunsătura ţînţarului[8])...

A doua zi, Louise s-a dus pe strada Renne unde a cumpărat un cuţit mare de bucătărie şi ascunzîndu-l în poşetă s-a dus la Karr şi i l-a înfipt în spate. Acesta a scăpat totuşi cu viaţă, iar după ce şi-a revenit a păstrat cuţitul, pe care l-a atîrnat în antecamera sa deasupra unei inscripţii cu următorul conţinut: „Dăruit de doamna Colet în spate".

De la Louise, lui Flaubert îi rămîneau trei suveniruri: o pereche de papuci brodaţi, o batistă parfumată şi o şuviţă de păr.

8 MAI 1880, DIMINEAŢA

rusc, respiraţia i se precipită, pentru ca apoi să se rărească pînă la sufocare. În acelaşi timp, tot sîngele i se îngrămădeşte către obraz. Flaubert îşi aşază pipa încă aprinsă pe masă — a patra sau a cincea de cînd s-a sculat. Nu mai are de străbătut decît cîţiva paşi pînă la divanul din bibliotecă.

La picioarele lui, — un cîine mare, roşu şi-a ridicat capul, privind blînd către stăpînul său. Acesta mai are timp să-şi desfacă gulerul şi să înşface un flacon de săruri, pe care îl strînge convulsiv între degete. Îi scapă un strigăt răguşit şi simte că i-a apărut spumă la gură, în vreme ce hainele i se murdăresc.

Prin faţa ochilor i se perindă vechi imagini, mereu aceleaşi:

— Eu sînt la hăţuri, ah! Iat-o! Trece... Este harabaua, ea este! Îi aud zurgălăii! Felinarul de la han...

Muşchii i se contractă, iar faţa i se congestionează tot mai mult. Trupul i se scaldă în sudoare...

Înainte de a lăsa să-i cadă grelele pleoape de batracian, recunoaşte pentru ultima oară spinarea suplă a lui Julio, ogarul său, ridicat deasupra sa, ultimul tovarăş.

Nu se ştie cît a rămas aşa. Se deschide o uşă şi apare bucătăreasa cu micul dejun. Flaubert zace pe divan într-o imobilitate desăvîrşită, murmurînd cuvinte de neînţeles. Femeia aleargă la dr. Fortin. Acesta însă este plecat într-o călătorie. Vine înlocuitorul său, dr. Tourenaux. Pe masa rotundă de lîngă fereastră, hîrtiile sînt aşezate în ordine. Uriaşul teanc al manuscrisului lui „Bouvard şi Pécuchet" a fost legat cu sfoară şi aşezat lîngă o valiză prinsă în catarame. Ar fi urmat drumul la Paris.

O ultimă convulsie. Dincolo de gardul proprietăţii de la Croisset, Sena îşi aduce neobosită apele de primăvară.

Era 8 mai 1880 şi era amiază şi el nu mai exista.

Traducere şi adaptare de Dan Bănică

---

[6]) Victor Cousin, filosof şi om politic, şef al şcolii spiritualiste.

[7]) Alphonse Karr (1808—1890) scriitor şi gazetar pamfletar, director la „Le Figaro" şi fondator al revistei satirice „Les Guêpes" (Viespile).

[8]) Joc de cuvinte : în fr. cousin = văr; ţînţar

STRANIUL CÎNTEC AL BALENELOR

Misterul sirenelor lui Homer?

O amenii şi-au închipuit, cu mult timp în urmă, că lumea apelor este cu desăvîrşire mută. Însă tăcerea de sub undele oceanului s-a dovedit a fi doar un mit. O astfel de tăcere se încetăţenise din cauză că suprafaţa mării constituie o barieră, care împiedică trecerea sunetelor din apă în aer şi invers. Numai o miime din energia acustică pătrunde dintr-un mediu în altul, restul se reflectă, în întregime, fie în jos — dacă sunetul provine din apă —, fie în sus, dacă el provine din aer.

De multă vreme, relatările marinarilor despre aşa-zisele cîntece ale balenelor au fost primite cu zîmbete şi taxate ca simple halucinaţii, considerîndu-se a fi alimentate atît de legendele despre sirene, cît şi de singurătatea îndelungată în mijlocul mării...

Legenda spune că într-o zi, corăbierii isteţului şi şiretului Ulise au zărit pe un ţărm pietros, cîteva femei de o frumusete nemaivăzută — din păcate însă cu picioare şi cu aripi de pasăre — care încercau să-i ademenească prin melodiile lor fermecătoare. Eroul mitologic al lui Homer, cunoscînd dinainte intenţiile mîrşavelor zburătoare, anume de a lăsa corabia să se sfarme de stînci şi de a-i devora apoi pe marinari, a procedat energic şi înţelept: a poruncit marinarilor să-şi astupe urechile cu ceară iar pe el să-l lege cu funii de catarg, tocmai pentru a se sustrage ispitei cîntecului sirenelor. Totul s-a sfîrşit cu bine şi marele aventurier al antichităţii a putut să-şi vadă de drum.

Aşadar, dacă ar fi să-i dăm crezare lui Homer, sirenele sînt femei cu aripi de pasăre şi cu gheare. Dacă însă acordăm mai mult credit astrologului chaldeean Beros din secolul al III-lea î.e.n., atunci straniile făpturi sînt de sex masculin şi un exemplar ar arăta cam aşa: „trupul este asemenea cu al peştelui. Sub

Corăbieri. Detaliu de pe un vas antic (sus) ● Homer. Copie romană după un portret imaginar (sec. al II-lea i.e.n.)

Marele liric german Heinrich Heine, preocupat de „frumoasele mării", le descrie uneori astfel: „ies albe nimfe din adîncuri / un văl ușor e a lor haină", (Nimfele), alteori astfel: „muierea grăsană cu trupul de peste, Amfitrite..." (Poseidon), sau astfel: „Pe stîncă un chip de femeie / S-arată din negură blind / Ea-și pieptănă părul cîntind / ...Pescarul nebun se repede / Cu luntrea lui mică și dus / Nici valuri, nici stîncă nu vede..." (Loreley).

Primele referiri asupra unor oameni pești datează din perioada vechiului Babilon. Exista aici un zeu al Soarelui, Oannes, care ieșea din valurile Mării Roșii și îi învăța pe pămînteni agricultura, construirea orașelor și multe alte lucruri trebuincioase. El corespunde ca înfățișare descrierii lui Beros. Mult mai tîrziu, se întîlnesc în Orient sculpturi care reprezintă zei bărbați, cu trup și cap de om și coadă de peste.

De-abia Atargate, zeița siriană a Lunii și a pescuitului, este prima înfățișată ca femeie cu trup de peste, avînd deci aspectul tipic al sirenelor. Odată cu dezvoltarea civilizației feniciene crește și importanța acestei zeițe a apelor, care poate că a inspirat mitul Afroditei, cea născută din spuma mării.

capul de peste are un alt cap. Are și picioare de om, împreunate cu o coadă de peste. Este dăruit cu rațiune și graiul lui poate fi înțeles". După spusele istoricului roman Lucian, mult disputata femeie a apelor este „pe jumătate femeie, dar de la solduri în jos îi crește o coadă de peste" — deci imaginea pe care o avem și noi despre sirene.

Sirenele lui Ulise în zadar au căutat să-și schimbe înfățișarea, luînd-o pe cea a unor păsări; în mintea oamenilor a continuat să stăruie imaginea sirenei-pește, cu glas încîntător!...

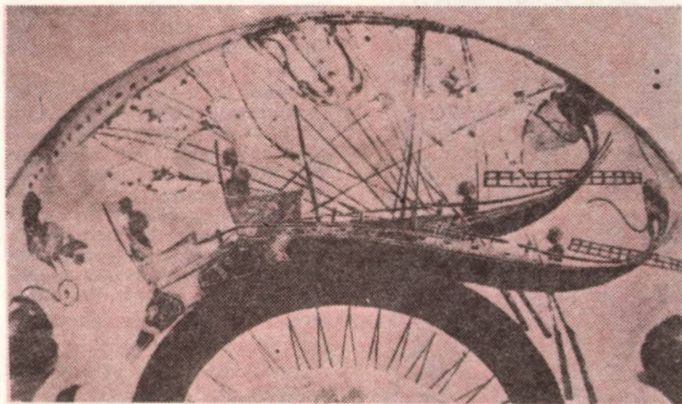
Dacă părăsim tărîmul legendei și pătrundem în cel al științei, constatăm cu uluire că, pînă una alta, credința în sirene nu se destramă. Dimpotrivă! Încep să apară „mărturii" despre existența lor. Pliniu cel Bătrîn susține cu tărie că ele există cu adevărat și adaugă că „au fost văzute de Dino, tatăl lui Clitarc, pe cînd acesta a fost în India". Și, mult mai recent, navigatori și călători descriu întîlniri cu sirene „bărbați și femei de mare" care trăiesc în apele puțin adînci de lîngă țărm, în tovărășia peștilor. Se cunosc relatări despre sirene capturate, cu indicații asupra dimensiunilor — cam o jumătate de metru — ca și asupra felului cum au fost ținute și hrănite. În secolul al XIX-lea, la Londra a avut loc o expoziție de „sirene", dar după o cercetare mai atentă s-a descoperit că erau contrafăcute, printr-o îmbinare dibace a unui cap și trup de maimuță cu o coadă de guvid mare. Aproape că n-a fost bîlci în Europa care să nu prezinte cîte o sirenă — vie sau împăiată.

Și totuși care-i adevărul despre frumusetea cu adevărat „legendară" a sirenelor, despre cîntecul lor cu implacabila lui forță de atracție?! Sînt acestea doar simple „adăugiri" și „ornamentări" marinărești care, într-o anumită privință, nu se deosebesc prea mult de cele ale... pescarilor și vînătorilor tuturor timpurilor?

Misterul pornit din apă pare, în cele din urmă, să se lămurească! Din timp în timp au mai apărut știri despre glasul cetaceelor. Fie că era vorba de un cîrd de cașaloți aruncați pe coasta Mării Adriatice, și care au scos — timp de 24 de ore — un muget foarte puternic, ce se auzea la 4 km; fie că un Hyperodoon ampullatus, eșuat pe un banc de nisip, țipa, amestecind grohăituri și guițături, ca un porc; fie că o femelă de Mesoplodon bidens, eșuînd pe coasta de lîngă portul Le Havre, scotea niște mugete asemănătoare cu ale vacii. Zoologii au auzit, în mai multe rînduri, în regiunea Țării Franz-Josef, sunete emise de narvali în apropierea navelor: un clipocit puternic, amintind uneori zgomotul de gargară, sau niște gemete înfundate, care se pot auzi de la 4 km depărtare, asemănătoare cu gemetele cufundarului (Gavia arctica, pasăre nordică, ce se hrănește exclusiv cu pește) sau mugete și vuiete șuierătoare, emise în timp ce animalele ieșeau la suprafață, prin crevasele gheții.

Nici mistacocetele nu s-au dovedit lipsite de glas: balenele cu gheb (Megaptera nodosa) scot un scurt șuierat asemănător cu cel al locomotivelor de linie îngustă, uneori un vuiet care-și schimbă tonalitatea ca o sirenă. Vocea balenelor boreale (Balaenoptera borealis) amintește de zgomotul ce se aude cînd este lovit un obiect de fier. Sunetele scoase de balena comună (Balaenoptera physalus) sînt identice cu cele ce ies dintr-un flaut, uneori aduc însă a gemete.

Cu ajutorul unor „urechi" subacvatice extrem de sensibile — hidrofoane, amplifica-

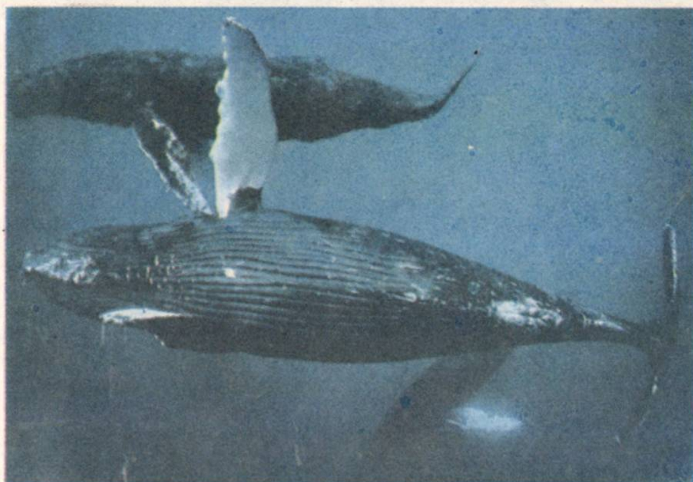
toare şi alte aparate acustice —, pionierii cercetării abisurilor marine au descoperit că împărăţia apelor este saturată cu zgomotele emise de organismele vii, precum şi de cele care au luat naştere în timpul furtunilor sau al mareelor. Sunetul s-a dovedit a fi cel mai important izvor de informaţii pentru animalele marine. Intensitatea sunetelor de natură biogenă (emise de animalel marine) poate acoperi treptat zgomotul unui motor de avion pus în funcţiune. Expresia „mut ca un peşte" nu mai poate fi folosită în prezent decît într-un sens peiorativ. Dar cu toate observaţiile făcute, datele asupra „capacităţilor vocale" ale unor animale marine nu interesau aproape pe nimeni în mod serios. Deodată, însă, situaţia s-a schimbat în mod radical : de calităţile acustice ale cetaceelor au început să se intereseze miniştri de război din diferite ţări, mari savanţi specialişti în acustică, biologi, fiziologi. Interesul crescînd pentru aceste probleme s-a manifestat în cursul anilor celui de-al doilea război mondial, după ce staţiile de ascultare ale flotei americane, care detectau submarinele duşmane prin intermediul hidrofoanelor, s-au înşelat în mai multe rînduri şi au dat alarmă falsă, pe baza zgomotelor scoase de animalele marine. Determinarea fără greş a surselor sunetelor subacvatice, printre care şi cele de origine animală, a căpătat o imporanţă strategică ; pentru studierea acestei probleme s-au acordat subsidii însemnate.

În acest fel, auzul, semnalizarea acustică şi vocea cetaceelor, ca şi cele ale celorlalte animale, au devenit obiectul unor minuţioase cercetări experimentale, făcîndu-se importante descoperiri în acest domeniu.

Luînd parte la o expediţie în Oceanul Pacific, cîntăreţul de jazz Paul Winter a reuşit să înveţe chemările balenelor albe (beluga), delfinilor, leilor de mare, urşilor polari, focilor, morselor etc. Impresionat de ceea ce a învăţat de la aceste animale, celebrul cîntăreţ, care a reprodus imitaţiile pe un recent disc, alături de muzica simfonică, de jazz, muzică africană şi braziliană, este de părere că „muzica lor povesteşte despre

faptul că aceste specii au existat în armonie cu mediul lor, 30—50 milioane de ani, în timp ce noi sîntem pe aici, pe Terra, în calitate de Homo sapiens, de mai puțin de un milion de ani...".

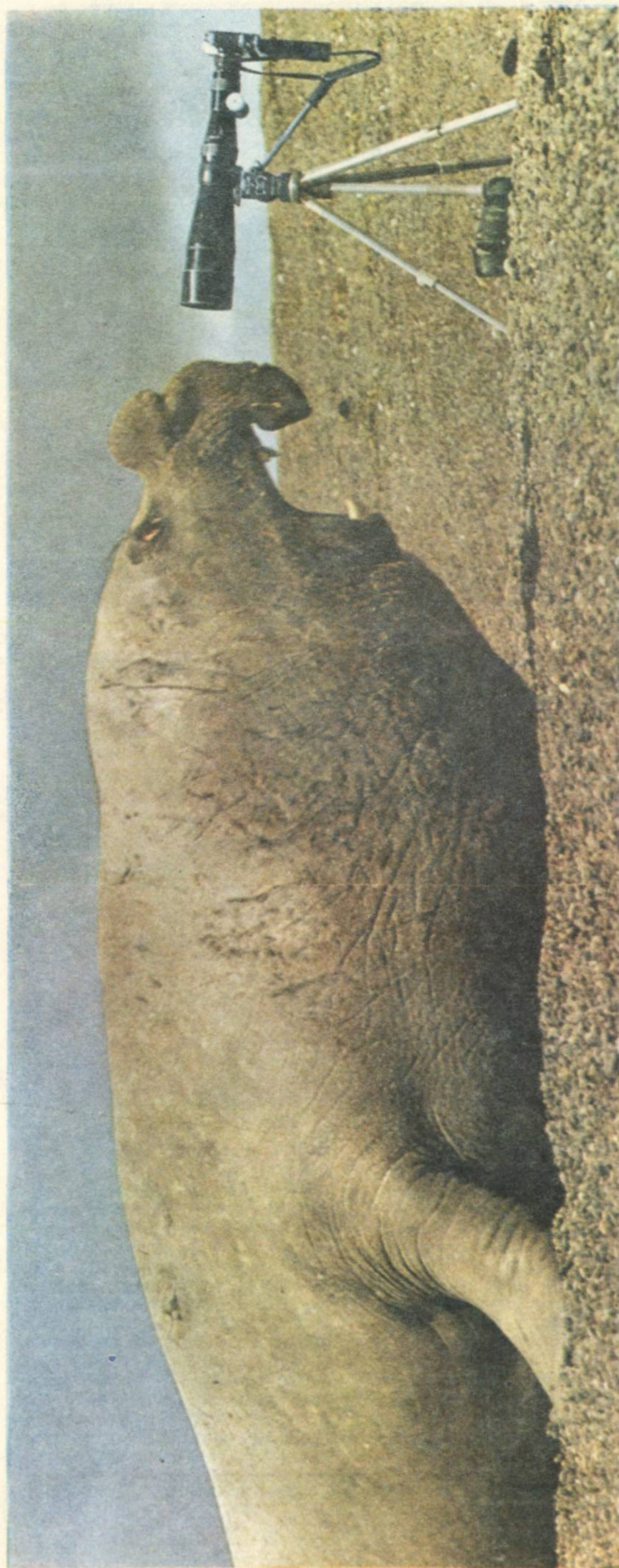

Specialiștii în biologie marină din S.U.A. au declarat de curînd că semnalele emise de balenele albastre — adevărate cîntece, după părerea unor savanți — au un rol mult mai complex decît se credea pînă acum. Ultrasunetele emise de cetacee au nu numai rolul stabilirii unui mijloc rapid de comunicare între diferiți indivizi, aflați la distanțe destul de mari, ci, mai cu seamă, pentru a-i ajuta să-și găsească mai ușor hrana. Pe baza unor îndelungi cercetări și observații s-a ajuns la concluzia că „sonarul", cu care sînt dotate balenele albastre, le ajută să detecteze cu precizie și relativ ușor zonele cu plancton —, hrana lor de bază.

În apă, organul auzului capătă o importantă fără seamăn pentru primirea informațiilor, deoarece sunetele se propagă cam de cinci ori mai repede ca în aer si pot fi percepute la mari distanțe.

Se știe acum că cetaceele au un aparat acustic perfecționat, cu care percep undele sonore într-un diapazon foarte larg : de la infrasunete și pînă la ultrasunete, care sînt cu mult peste limitele auzului omenesc ; ele emit sunete și ultrasunete cu diferite destinații, în funcție de împrejurări ; se orientează după sunete, folosind ecolocația drept principal mijloc de orientare la mare distanță și la mică distanță. Natura le-a dotat pe mamiferele acvatice cu un analizator acustic care le permite să se orienteze prin zgomotoul haotic, putînd recunoaște sunetele emise de semenii lor sau cele ale organismelor cu care se hrănesc.

Balaenoptera physalus, de exemplu, poate emite sunete ca din flaut, de la tonuri joase pînă la unele foarte înalte, cu durată de aproape o secundă, care se repetă cu pauze neregulate în decursul unei jumătăți de minut. Cum și în ce scop emit balenele astfel de semnale nu se știe

exact. Ținînd însă seama de particularitățile difuzării la mare distanță a sunetelor cu frecvențe joase, mai ales prin canale acustice, putem deduce că ele joacă un rol important în viața balenelor. Nu este exclus că aceste sunete să fie folosite pentru ecolocație. În sfîrșit, n-a fost studiată nici utilizarea foșnetului produs de fanoanele balenelor în timpul înotului, pentru orientarea în cîrd.

La Paris se vinde acum discul „Cîntecul balenelor", disc pe care nu sînt înregistrate formații ori soliști la modă, ci o „muzică" absolut ieșită din comun : sunete — după cît se pare melodioase — emise de cetacee ! Marinarii — așa cum arătam mai înainte — le-au auzit de mult, dar nimeni nu le-a crezut istorisirile lor, crezînd că sînt simple născociri bazate pe legenda sirenelor...

Iată însă că biologi și etologi din mai multe părți ale lumii au confirmat un fapt rarisim în lumea animalelor marine : „concertele sezoniere" date de o anumită balenă, jubartul (Megaptera novaengliae). Cum s-a produs această descoperire ? Zoologi dublați de specialiști în acustică au instalat sub apă microfoane și astfel s-au captat sunete stranii în care par a se distinge cînd izbucnirea unor țimbale, cînd suflul puternic al orgii, cînd fluieratul discret al unui flaut. Totul durînd ore în șir. La circa 10 kilometri de primul loc, alte două hidrofoane au surprins și înregistrat aceleași sunete, aparținînd însă altor „soliști". Faptul a părut atît de interesant oamenilor de știință încît au înregistrat, în ultimii zece ani, sute de ore de cîntece ale balenelor. Ei le-au analizat, le-au reprezentat în spectograme și au ajuns la concluzia că e vorba de performanțe sonore fără egal în imperiul adîncurilor marine. Doi din acești oameni de știință, zoologul american Roger Payne și soția sa Katherine Payne, au prezentat recent la San Francisco în fața specialiștilor întruniți la „American Association for the Advancement of Science" înregistrări cu „muzica de balene" ; totodată cei doi biologi si cercetători ai faunei marine și-au comunicat opiniile despre uimitoarele caracteristici ale unui asemenea fel de cîntec.

Dr. Payne şi soţia sa au străbătut ani de-a rîndul diferite mări şi oceane, la bordul unei ambarcaţii prevăzute cu aparate de filmare şi înregistrare a sunetelor sub apă. Ei au studiat mulţi ani cîntecul unei specii rare din largul Bermudelor comparativ cu cel al balenelor din Insulele Revilla Gidego (Mexic) şi din Hawaii. Concluzia la care au ajuns a fost aceea că muzica acestor cetacee urmează aceleaşi reguli ale compoziţiei, exceptînd doar cîteva variaţii autonome, fără ca distanţa dintre ele să aibă vreo influenţă. Uimirea celor doi savanţi a fost cu atît mai mare cu cît asemenea sunete stranii dar melodioase nu puteau fi scoase decît de un animal dotat cu coarde vocale, ceea ce nu se întîlnise la balenele cunoscute pînă la Payne. Curios este

„concertului". Din cînd în cînd, urcă la suprafaţă ca să respire, dar nu mai mult de o dată pe cîntec. Pînă în prezent nu s-a putut da o explicaţie plauzibilă de ce cîntă balenele, mai precis care este obiectivul biologic al acestor „concerte", ştiut fiind că în natură nimic nu se face la întîmplare. Deoarece „soliştii" sînt numai masculi, este de presupus că aceste „concerte" n-ar avea alt scop decît atragerea partenerei, cu atît mai mult cu cît concertele au loc în perioadele de reproducere. Pe timpul iernii, cînd balenele sînt preocupate numai de procurarea hranei, n-au fost înregistrate astfel de „concerte". După alte păreri, cîntecul balenelor ar fi doar o simplă joacă. S-a mai emis ideea că de fapt aşa-zisele „concerte" n-ar fi altceva decît semnale de recunoaştere între diferitele grupuri de balene, deoarece sunetele au fost înregistrate în momentul întîlnirii cetaceelor aparţinînd unor grupuri diferite.

faptul că sunetele respective durează ore în şir şi sînt emise de toţi masculii din specia respectivă. Fiecare cîntec e compus din circa 6 teme ce se succed în aceeaşi ordine, teme care conţin mai multe fraze, uneori identice, alteori diferite. Oricare dintre aceste fraze conţine în general 2—5 sunete. E ciudat, dar monotonie nu există în „cîntecul" balenelor : temele diferă de la un grup la altul şi, în acelaşi grup, de la un cîtec la altul. Există însă un factor comun surprinzător : structura de bază şi ordinea diferitelor teme se regăsesc la toate balenele, chiar dacă sînt despărţite printr-un continent şi n-au nici o legătură între ele. Cîntecele de balene nu se repetă, ele evoluează de la o săptămînă la alta, pe măsură ce apar noi improvizaţii şi — mai mult — de la an la an. Constatarea l-a făcut pe dr. Payne să afirme că nici un alt animal nu are un comportament muzical atît de complex şi de inventiv, care face să evolueze cîntecele în timp. După opinia sa fiecare performanţă muzicală de acest fel are o parte înnăscută şi alta dobîndită : balenele jubart par genetic dotate cu unele reguli de „compoziţie" sonoră, dar şi cu „talent", demonstrînd chiar o oarecare imaginaţie.

Cu sunetele captate, dr. Payne a editat un disc pe care l-a pus în vînzare, însoţit de o broşură de 40 de pagini cu text explicativ în limbile engleză şi japoneză. Scopul principal al acestui disc a fost de a atrage atenţia vînătorilor de balene din toată lumea că există această specie rară care trebuie ocrotită oriunde ar fi întîlnită.

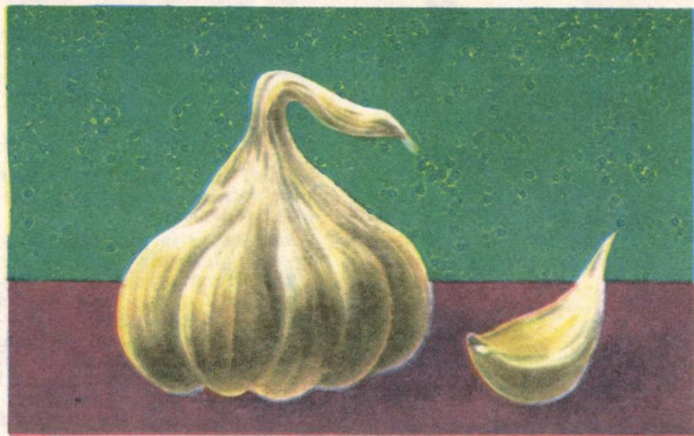
Descoperirea omului de ştiinţă american a stîrnit interes şi în lumea muzicală. Un compozitor de muzică populară din Statele Unite a lansat o melodie intitulată „Cîntecul ultimei balene din lume", iar compozitorul Alan Hovhaness a creat o simfonie specială dedicată balenei, în care a inclus direct unele pasaje muzicale luate din înregistrarea autentică a soţilor Payne. Simfonia a fost prezentată la „Philarmonic-Hall" din New York şi a stîrnit senzaţie.

Balenele jubart sau balena cu cocoaşă cîntă totdeauna sub apă, la cîţiva metri adîncime, cum spuneam, ore întregi, în timp ce înotătoarele lor cad moi. Balenele nu folosesc aerul cînd produc sunetele, nici o bulă de aer nu iese deasupra apei în timpul

Dar să însemne aceasta singurul motiv al unor emisii sonore atît de complexe ? Răspunsul întreg şi definitiv se află încă în fază de elaborare, pînă atunci făcîndu-se doar presupuneri. De pildă, s-a sugerat că deoarece duc o viaţă liniştită, balenele s-ar putea să fie dotate cu un creier contemplativ şi de aceea multe din activităţile lor sînt ludice. Adică ar fi vorba de o simplă joacă, sau — cum presupune autorul unui articol pe aceeaşi temă din „Science et Vie" — poate că balenele jubart cîntă pur şi simplu din plăcere... Presupunere greu de admis, însă, pentru că ştiinţa descoperă mereu fie şi în cele mai nesemnificative atitudini animale, rosturi biologice foarte precise pentru viaţa speciilor respective. Dar tocmai în privinţa balenelor, bănuite în ultimul timp de tot felul de gesturi străine de lumea animală (că s-ar sinucide, de pildă), oamenii par a fi tentaţi să antropomorfizeze. Ceea ce s-ar putea exemplifica şi prin termenii împrumutaţi din muzică în rîndurile de mai sus. Totuşi aici e vorba numai de termeni, fiindcă, ne asigură zoologii, sunetele emise de balene — în ordinea şi organizarea recent descoperite —, există într-adevăr.

Emilia Sălceanu şi
Mihai Sălceanu

BANALUL

ŞI ETERNUL USTUROI

Virtuţile unei plante foarte cunoscute şi totuşi... enigmatice

SCURT ISTORIC

Cunoscut din cele mai vechi timpuri, usturoiul — Allium sativum în dosarele ştiinţei — a fost cultivat şi întrebuinţat în bucătăria egiptenilor, chinezilor, indienilor, grecilor, romanilor etc., fie în stare crudă, fie pentru condimentarea mîncărurilor, prepararea conservelor sau în industria farmaceutică. Nu există legumă despre care popoarele să fi avut păreri mai contradictorii decît usturoiul ! Plantă foarte răspîndită pe glob şi apreciată de medicina tradiţională a multor popoare geografic îndepărtate, usturoiul are din vechime o reputaţie excelentă.

Efectele terapeutice ale usturoiului erau bine cunoscute în trecutul îndepărtat. Sînt menţionate în cele mai vechi manuscrise. Se folosea în Babilon în anii 4500 î.e.n., era consumat de constructorii piramidelor în anii 2800 î.e.n., apărea în recomandările medicale din Egipt, China şi India de acum mai bine de două milenii.

Herodot pomenea în scrierile sale de usturoi. Pe piramida lui Keops de la Giseh a fost descifrată o inscripţie care consemnează că pentru ceapa, prazul, usturoiul şi ridichile consumate de constructorii piramidei, s-au cheltuit 10 000 talanţi de argint.

La romani, folosirea usturoiului era atît de largă, încît devenise simbolul vieţii militare. Celor care voiau să se angajeze ca soldaţi dar nu aveau calităţile necesare li se spunea : „Allia ne comedas" (nu te duce să mănînci usturoi).

În antichitate usturoiul era socotit drept „panaceu universal", fiind folosit continuu ca remediu profilactic şi curativ în diverse boli, ca hipoglicemiant, antibiotic, antimalaric (întocmai chininei), antinicotinic, cu acţiune de netăgăduit hipotensivă şi cardiotonic-adjuvantă, rubefiant (chiar vezicator) etc., etc.

După cum arată cronicile vremii, în timp ce vechii egipteni preţuiau foarte mult usturoiul, grecii vechi se înfiorau chiar şi numai la rostirea numelui său. În anul 1363, regele Alfons al Casti-

liei a dat o ordonanță prin care interzicea cu asprime cavalerilor săi să consume usturoi. Cine călca această lege era exilat pe timp de cel puțin o lună de la Curtea regelui, dușman al acestei legume. Cu timpul însă usturoiul și-a cîștigat locul cuvenit, cercetîndu-se tot mai amănunțit proprietățile și virtuțile sale terapeutice.

În Evul Mediu usturoiul a fost folosit ca preventiv contra ciumei după care medicii Renașterii au făcut din el un leac cu virtuți universale. După Liné, usturoiul, care e frate bun cu crinul (amîndoi fac parte din familia liliaceelor) are ca patrie de origine Sicilia; după alți autori ar fi fost găsit în stare spontană prima oară în Egipt sau India și se presupune că și în deșertul Kirghiz. Numele însă i-ar deriva din celticul „all", care înseamnă „cald" sau „arzător" (aluzia făcîndu-se, probabil, la gust), iar „sativum" ar veni de la „seminativum", care se poate semăna (planta, cultiva !).

În Spania există un sat care și-a dobîndit renumele nu prin vestite construcții sau vestigii istorice ci datorită usturoiului. Satul Pedroneras ocupă primul loc în producția mondială de usturoi. De pe 10 000 de hectare teren agricol, se recoltează anual peste 40 000 tone de usturoi. Mai bine de jumătate din recoltă este exportată, mai ales în țările Americii Latine. Datorită faimei sale, Pedronerasul a găzduit cel de-al șaselea Festival internațional al usturoiului.

La noi, în Maramureș, există și azi o sărbătoare — la mijlocul lunii septembrie — special închinată cepei și usturoiului. Tîrgul de cepe și de usturoi de la Asuajul de Sus (Maramureș) are o vechime milenară.

COMPONENTELE ACESTUI „MARE UITAT"

sturoiul s-a înscris o vreme printre „marii uitați" ai farmacopeei. Știința modernă a început să-l redescopere iar promisiunile lui nu sînt deloc minore. Bulbii de usturoi în stare proaspătă conțin 64.6 la sută apă. 6,8 la sută albumine, 26.0 la sută zahăr și glucide, 8,15 la sută protide, 3,0 la sută celuloză, vitamine, 0,1 la sută grăsimi ș.a., avînd o valoare nutritivă de 133 calorii/100 grame. Cantitatea mare de zahăr îl situează în fruntea tuturor legumelor și fructelor, superior chiar strugurilor, prunelor, merelor și perelor, fiind la egalitate cu bananele, măceșele, cartoful etc.

În cenușă se găsesc : sulf, fosfor, sodiu, potasiu, calciu și fier. Dintre componenții principali, cu acțiune special terapeutică, vom aminti oleul esențial (0,1—3,6 la sută), care derivă din sulfura de divinil și alil-vinil-sulfoxid. Aceste substanțe au importante proprietăți bactericide.

Este bogat în vitamina C, în special frunzele (100 g de frunze verzi conțin 10—20 mg. vitamină C), din acest punct de vedere rivalizînd cu ridichea, tomatele, vinetele etc. Procentul ridicat de substanță uscată se datorește **inulinei** care, odată ajunsă în organismul omului, este transformată în fructoză, situînd astfel usturoiul în grupul alimentelor deosebit de hrănitoare.

Alți componenți din structura aparent complicată a usturoiului sînt : alistaina I și II, gerlicina, acidul sulfocianic, izosulfocianatul de alil, alcolidina A și B. Unele substanțe au proprietăți hormonale. Usturoiul conține acizi organici (nicotinic), vitaminele A, B1, C și biotină, pectine, mucilagii, enzime. Conține și unele substanțe radioactive pe bază de uraniu, cît și alte substanțe încă nedefinite chimic.

Usturoiul este cel mai bogat rezervor natural de catalază. Pe lîngă acțiunea preventivă și curativă antivirală și antitumorală usturoiul are o puternică acțiune antisclerozică și hipotensivă administrat sub formă de extract citric sau acetic combinat cu acid ascorbic și citralină. Alte extracte au acțiune antitoxică-depurativă, scăzînd de exemplu ureea sanguină și colesterolul chiar sub pragul inferior al normalității adultului.

Usturoiul are prin aceste componente o acțiune favorabilă asupra întregului metabolism începînd cu absorbția intestinală (coeficientul de utilizare digestivă) și terminînd cu metabolismul celular al multor substanțe utile inclusiv arsenicul : luciul irizat al părului „mîncătorilor de usturoi" se explică astfel și nu prin conținutul în arsenic.

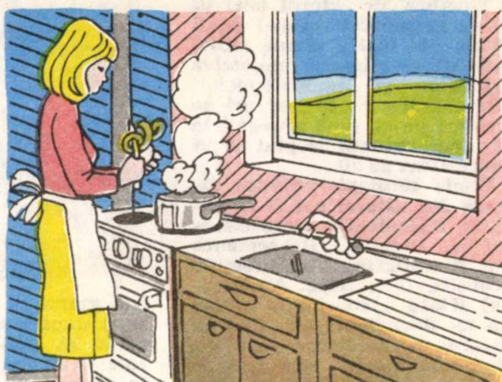
Mirosul caracteristic, dezagreabil pentru ceilalţi, datorită unor uleiuri eterice şi în primul rînd al unui disulfit (alicina), a făcut ca el să fie mai puţin folosit în ţările din vestul şi nordul Europei.

Un fermier nipon, după trei decenii de eforturi, a obţinut un usturoi fără miros ! Acesta nu se deosebeşte de cel obişnuit nici ca aspect şi nici la gust. El şi-a păstrat, de asemenea, celelalte calităţi care l-au făcut atît de preţuit încă din vechime. La cultivarea noii varietăţi de usturoi o importanţă deosebită are compoziţia solului şi mediul în care creşte planta. Selecţionerul nipon, de exemplu, îl cultivă în spaţiul rămas liber în plantaţiile de ceai, fără ca vecinătatea dintre cele două plante, atît de deosebite, să dăuneze vreuneia din ele.

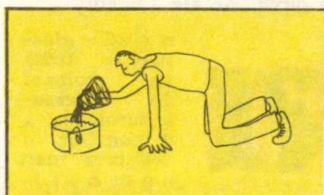
Studiind o veche tradiţie din unele ţări est-europene (aceea de a purta la gît o pungută de pînză cu căţei de usturoi) doi cercetători de la Universitatea din California au izolat în 1971 uleiul aromatic care conferă usturoiului mirosul caracteristic (AILL-OIL) şi care s-a dovedit a fi „insentifugul şi insecticidul (...) faţă de care insectele hematofage nu pot dezvolta rezistenţă (...) care acţionează provocînd iniţial o paralizie instantanee a armăturii bucale, apoi a întregului traiect digestiv şi ulterior moartea insectei".

Inconvenientul privind mirosul dezagreabil al usturoiului în parte poate fi uşor combătut dacă, după consumarea usturoiului, se face gargară cu alcool 30 la sută sau cu alcool mentolat 1 la sută diluat apoi în două treimi apă sau, şi mai simplu, 2—3 tablete de cărbune medicinal luate imediat după masă. Usturoiul conţine

o substanţă chimică dezinfectantă (tioaldehida) foarte înrudită cu un alt dezinfectant binecunoscut, formaldehida. După părerea unor autori, cantitatea de tioaldehidă conţinută într-un bulb de usturoi este suficientă pentru a feri o persoană de răceală.

Doi savanţi sovietici, I. J. Postovki şi N.P. Bedniaghin, au extras din usturoi alicina extrem de activă faţă de vibrionul holeric şi alţi microbi. Ea are o acţiune inhibantă, de inactivare a enzimei sufhidrilice din celulele tumorale. Deşi alicina a fost izolată în stare pură în 1944, mecanismul ei de acţiune a rămas încă obscur.

USTUROIUL, MEDICAMENT „MODERN"...

În urma cercetărilor întreprinse şi a experienţelor făcute, s-a constatat că usturoiul este nu numai un aliment valoros ci şi o plantă medicinală cu multiple efecte terapeutice. Se ştie că în vechime usturoiul era folosit în scop profilactic în caz de holeră, cum raportează Granch, de tifos, febră tifoidă (după Minchin), la gripă (H. Leclerc).

Acţiunea antimicrobiană a usturoiului a fost demonstrată experimental, încă din prima jumătate a secolului. Astfel, Fusaganger a constatat, în 1931, eficacitatea usturoiului în putrefacţiile intestinale, un cercetător englez, Ross, citînd mai multe cazuri de colită tratate şi vindecate prin intermediul usturoiului. În 1945, Ianovich a introdus suc de usturoi în colonii de bacterii, ajungînd la concluzia că acestea încep să se imobilizeze după două minute, după alte zece fixîndu-se complet. S-a demonstrat astfel că usturoiul poate fi folosit cu succes în diferite infecţii intestinale, inclusiv în tuberculoza intestinală, el avînd totodată şi o acţiune de stimulare a sucului gastric şi a secreţiei biliare, ajutînd la digestia alimentelor. Se cunosc, de asemenea, efectele antihelmintice (împotriva limbricilor şi oxiurilor) ca şi faptul că stimulează puterea de contracţie a vezicii biliare.

Tinctura de usturoi (striviți 20 de grame usturoi și-l lăsați 20 de zile în 100 grame alcool rafinat) se folosește împotriva artritelor și reumatismelor. (Doze indicate : 20 picături de trei ori pe zi, pînă ajungeți la 90, apoi reveniți treptat la 60 de picături pe zi).

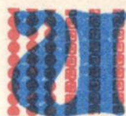
Unele substanțe chimice extrase din usturoi pot fi folosite în tratamentul aterosclerozei și anemiei. Deasemenea pot fi utilizate și în infecțiile bronșice și în gripe. Americanul Klosa a constatat, tratînd un lot de bolnavi de gripă cu usturoi, o ameliorare rapidă a simptomatologiei, fără complicații postgripale. Pe baza acestor studii, el a emis ipoteza, confirmată ulterior și de alți cercetători, că uleiul volatil din usturoi s-ar uni cu anumiți componenți ai virusurilor, inactivîndu-i.

Administrat sub formă de suc sau de clisme cu decoct, usturoiul a dat bune rezultate în combaterea viermilor intestinali și a oxiurilor.

Profesorul vest-german Hans Reuter, expert la un institut de cercetări din Köln, a efecuat o serie de experiențe care au confirmat virtuțile terapeutice ale usturoiului. Într-unul din teste, două grupe de voluntari au consumat zilnic aceeași canitate de unt — primului grup i s-a servit unt obișnuit, celui de-al doilea grup i s-a dat unt care conține un ulei de usturoi. După o perioadă s-a constatat că tuturor membrilor celui de-al doilea grup le-a scăzut în mod sensibil rata colesterolului în sînge. O altă experiență a cuprins un grup de voluntari care au fost examinați pe parcursul a patru săptămîni în care au mîncat zilnic, cîte

trei grame de usturoi. La sfîrșitul experimentului s-a constatat că subiecții au avut un colesterol mai scăzut decît cel înregistrat cu o lună înainte. Profesorul Reuter a afirmat că usturoiul distruge și unele bacterii, în unele cazuri fiind mai eficient decît penicilina ! El a citat date statistice din care reiese că în țările în care se consumă mai mult usturoi se înregistrează mai puține cazuri de ateroscleroză și de alte boli arteriale provocate de obstrucțiile pe care le produc grăsimile acumulate pe căile de circulație ale sîngelui.

n studiu efectuat în India pe bolnavi de hipercolesterolemie a demonstrat o reducere înalt semnificativă statistic a colesterolului în sînge (colesterolemie).

Consumat cu regularitate, usturoiul constituie un bun remediu în tratamentul cardiopatiei ischemice, reducînd mult riscurile accidentelor cardiovasculare.

În ceea ce privește intervenția usturoiului în scăderea presiunii sanguine. La hipertensivi, ea a fost probată științific în 1921 cînd, pentru prima oară, Loeper și De Bray au făcut ample experimente pe animale și oameni. Un alt cercetător, Ortner, a raportat, în 1929, 80 de cazuri de hipertensiune arterială tratate cu usturoi, demonstrînd că usturoiul are o valoroasă acțiune hipotensivă, manifestată prin efecte asupra circulației periferice și contractilității inimii. Experiențele sale au fost reluate mai tîrziu de Piotrowski iar Madeus a constatat efectele antinicotinice ale usturoiului, mai ales în cazul intoxicațiilor cronice.

După cercetătorul M. Loeper usturoiul ar acționa prin vasodilatația arteriolelor și capilarelor, stimulînd forța de contracție cardiacă, dilatînd vasele coronare care hrănesc mușchiul inimii, avînd ca rezultat scăderea tensiunii arteriale atît minime cît și maxime și scăderea frecvenței cardiace.

Un vechi tratament chinezesc folosit atît pentru combaterea afecțiunilor cardiovasculare cît și pentru prevenirea sclerozei și a altor boli de uzură se bazează pe tinctură preparată din usturoi cu adaos de miere de salcîm și propolis. Cercetarea medicală modernă a încercat să găsească justificarea științifică a acestui tratament. S-a ajuns astfel la concluzia că bulbii de usturoi datorează variatei compoziții în ulei volatil, hidrați de carbon, acid sulfocianic, glicozide etc. acțiunea cardiovasculară-hipotensivă (efectele vasodilatatorii), acțiunea asupra circulației periferice dar și proprietățile de dezinfectant, expectorant, calmant al spasmelor musculatorii netede (în inflamații bronho-alveolare), antimicrobian, antibiotic (pulmonar și floră intestinală). Asocierea cu miere de salcîm (ce conține glucozizi de natură flavonică, ulei volatil și alte substanțe cu utilizare terapeutică antiseptică și calmantă) precum și cu propolis, bogat în flavonoide ce au 41 acțiuni terapeutice și în acid ferulic influențează sistemul circulator, avînd acțiune diuretică, de drenare a bilei, estrogenă, bactericidă, bacteriostatică, ridică valoarea preparatului. Explicîndu-i conținutul și găsindu-i justificarea științifică, medicina modernă l-a acceptat ca atare în arsenalul său terapeutic. La ora actuală există

în lume 14 produse farmaceutice pe bază de usturoi, folosite îndeobşte în hipertensiunea arterială şi ca antibiotic.

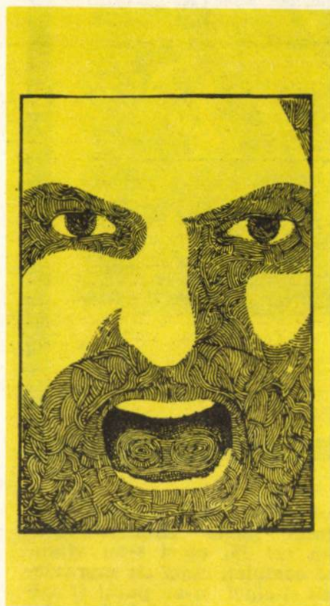
Concret vorbind, cercetătorii arată că administrînd 15—20 de picături de tinctură de usturoi zilnic (pînă la 40 picături), se ajunge rapid la scăderea tensiunii arteriale. Hipotensiunea astfel obţinută s-ar datora unei vasodilataţii a arterelor şi capilarelor. Iată de ce preparatele pe bază de usturoi se indică atît în hipertensiunea de origine aortică, cît şi în cea de origine renală.

O reţetă tradiţională practicată pe scară largă în China, este folosită pentru scăderea tensiunii şi a colesterolului. Se prepară după cum urmează : 350 grame usturoi curăţat şi zdrobit bine în vas de lemn sau de sticlă (nu se întrebuinţează unelte de metal). Se adaugă 200 grame alcool superrafinat (96 de grade, alb) apoi se introduce într-o sticlă de culoare brună. Se lasă 20 de zile la întuneric pentru macerat, la temperatura camerei. Sticla va fi introdusă într-o pungă sau într-o pînză de culoare închisă pentru a fi ferită de lumină. După 10 zile, amestecul se filtrează printr-un tifon pus în trei, după care se lasă la limpezit trei zile (tot la întuneric). A patra zi se adaugă 50 g. lapte dulce fiert şi degresat, după care se administrează conform indicaţiilor şi schemei de mai jos, înainte de masă, cu 20—30 de minute :

	ziua	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
Dimineaţa		1	4	7	10	13	15	12	9	6	3	25	1
Prînz	picături	2	5	8	11	14	14	11	8	5	2	25	2
Seara		3	6	9	12	15	13	10	7	4	1	25	3

Tratamentul se continuă pînă se termină soluţia după aceeaşi schemă de 11 zile. Reţeta se repetă la 5 ani. Ea nu afectează nici un alt organ. Dizolvă toate grăsimile şi impurităţile depuse pe pereţii vaselor sanguine.

În Statele Unite se poartă discuţii aprinse şi contradictorii asupra unui medicament numit „Dimetilsulfoxid", sau pe scurt DMSO, neautorizat în tratamentul uman, dar admis să fie prescris de medicii veterinari. Se crede că DMSO ar avea o acţiune foarte eficace împotriva artritei şi a altor boli. Doctorul Hartmann susţine că DMSO acţionează în corpul omenesc prin acelaşi proces enzimatic ca usturoiul. Pacienţii care au fost trataţi experimental cu DMSO miros a usturoi. În Statele Unite, usturoiul se foloseşte numai în alimentaţie, în timp ce în India şi China el se foloseşte şi la vindecarea eczemelor şi a timpanelor perforate !

sturoiul te apără de vampiri" spuneau odinioară ţărăncile din Europa centrală. „De asemenea şi de ţînţari". spun cîţiva etnologi. Un tînăr profesor, Shankar Amonkar, originar din India, a observat că nişte alge de baltă, care împiedicau larvele de ţînţari să se dezvolte, degajau un miros tare de usturoi ! Atunci, cu ajutorul unui coleg, profesorul Eldon Reevs, a extras un ulei eteric din usturoi şi a stîrpit cu el larvele vii de ţînţari de diferite specii. În toate cazurile mortalitatea provocată a fost de sută la sută.

Extractul de usturoi s-a dovedit la fel de eficace în mlaştini naturale, ca şi în laborator. Dacă insectele, în general — şi în deosebi ţînţarii care transmit malaria, frigurile galbene şi encefalita letargică — se obişnuiesc repede cu insecticidele sintetice şi nu mai sînt vătămaţi de ele, se pare că vor trebui să lupte multă vreme pînă îşi vor fabrica substanţele care să-i apere de acţiunea usturoiului.

Usturoiul este recomandat în emfizemul pulmonar şi în gangrenele pulmonare. De asemeni, se recomandă în afecţiuni ale tubului gastroduodenal. Preparatele pe bază de usturoi au şi efecte calmante, antidiareice, antiseptice, antidiseptice. Mai are acţiune colagog-coleretică şi antihelmintică. Are o puternică acţiune antibiotică. Acţionează asupra colibacililor, Proteus, stafilococilor, bacililor tuberculozei, cît şi asupra multor culturi microbiene. În crizele de ficat, usturoiul este utilizat cu succes alături de uleiul de măsline şi de lămîie. Supa de usturoi este un medicament eficace al astmului bronşic, un tonic al sistemului nervos şi un reparator al arterelor. Pentru combaterea aterosclerozei se poate folosi o infuzie preparată din : 5 g usturoi, 5 g ceapă şi un pumn de păpădie la un litru de apă, din care se beau patru pahare pe zi. Pentru scăderea tensiunii arteriale se recomandă a bea în fiece dimineaţă pe stomacul gol, cîte un pahar cu apă în care a fost pus la macerat peste noapte, un bulb sfărîmat de usturoi.

Usturoiul aduce numeroase servicii şi medicinii externe. Pentru aceasta este utilizat la pansarea rănilor şi ulceraţiilor de natură diversă, folosind oţet obţinut din macerarea timp de 10 zile a 30 de grame de usturoi pisat într-o jumătate de litru de oţet.

Medicina populară recomandă folosirea usturoiului contra înţepăturilor de viespi, a urcioarelor etc. Este suficient în ambele cazuri a freca locul dureros cu un grăunte de usturoi tăiat în două.

Cu 5—6 căţei de usturoi tăiaţi în felii şi puşi să fiarbă 10 minute într-o jumătate de litru de lapte se prepară o băutură indicată în multe boli ale tubului digestiv. De altfel, vechile popoare orientale preparau din usturoi o băutură obişnuită la orice masă, deoarece prin aceasta combăteau molimele.

morală este mai rar întîlnită la popoarele (China, Iugoslavia etc.) în dieta cărora intră mult usturoi.

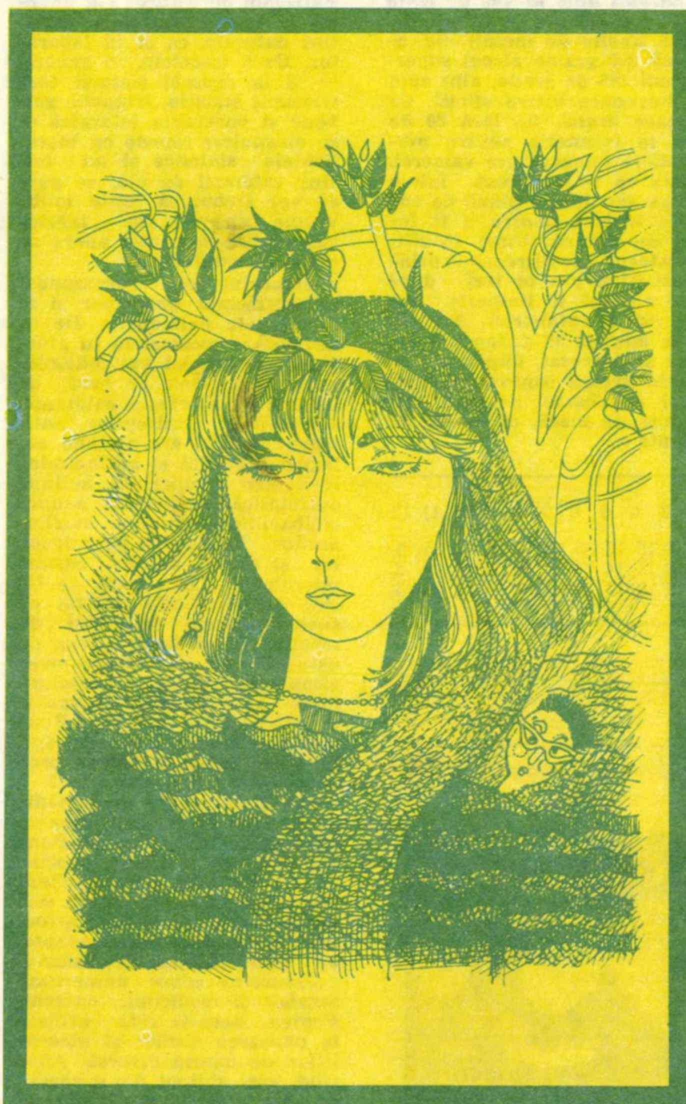
Acțiunea anticanceroasă s-ar datora grupei alil, alicinei, care ar acționa asupra grupării SH enzimatice sau asupra celulei tumorale, inhibîndu-le dezvoltarea.

Biologul canadian S. Wells consideră că, consumată zilnic, această plantă micșorează în mod considerabil îmbolnăvirile de cancer. Wells recomandă următoarea rație zilnică : 3—4 cățel de usturoi pisați, în ulei. Cercetările japoneze de ultimă oră adeveresc și ele acțiunea favorabilă anticancerigenă a usturoiului, la unele tipuri de tumori canceroase.

Mai recent s-au demonstrat remarcabilele proprietăți antinicotinice ale usturoiului în cazul intoxicației cronice a fumătorilor.

Un apicultor român a avut ideea de a folosi usturoiul pentru albine, contra tulburărilor intestinale ! A luat pentru 20 de stupi 9 cățel de usturoi. I-a curățat și i-a pisat. Apoi i-a udat cu apă călduță (nu fiartă) și a lăsat acest amestec într-un vas închis 3—4 zile. Acestui extract apicultorul i-a adăugat sirop de zahăr. Deși are un foarte puternic miros de usturoi, albinele îl iau cu plăcere. Este administrat iarna și primăvara. Apicultorul este convins că rezultatele bune pe care le obține acum cu albinele sale se datoresc acestei descoperiri a sa.

Prin introducerea cu regularitate a usturoiului în alimentație se contribuie la asigurarea bunei funcționări a organelor tubului digestiv, la consolidarea rezistenței față de agresiuni microbiene și virotice (vibrionul holeric este distrus de penicilină în diluție de 1 : 6 000, în timp ce extractul de usturoi îl omoară într-o diluție de 40 de ori mai mică), la regenerarea normală a pielii și la menținerea tenului frumos ! În sfera aparatului digestiv, această legumă are acțiune bactericidă asupra florei patogene intestinale, combătînd putrefacțiile atît de frecvente în unele colite. Usturoiul oferă rezultate satisfăcătoare și în gastritele anacide și hipoacide. În verminoze intestinale, în special în ascaridoză și oxiurază, tratamentul bucal și prin clisme cu usturoi e îndeobște cunoscut. Prin uleiurile volatile ce le conține și care se elimină la

Pe lîngă alte calități terapeutice, usturoiul se pare că oferă remediu și unei forme de meninigită cu criptococ, boală greu de tratat și cu urmări destul de serioase asupra funcționării rinichilor, deseori mortală. Specialiștii chinezi au tratat 16 bolnavi dintr-un grup de 21, cu injecții intramusculare și perfuzii cu extract de usturoi precum și prin administrarea orală a aceleiași substanțe. Ceilalți cinci bolnavi au avut un tratament clasic (prin chimioterapie). Din cei 15, cinci s-au vindecat complet, cinci au supraviețuit și cinci n-au putut fi salvați. Din cei cinci tratați clasic, doi s-au vindecat, la unul au apărut efecte secundare, unul a supraviețuit, iar unul a murit.

Încă din 1936, Casparis a observat că sucul proaspăt de usturoi administrat oral sensensibiliza transplantele cu țesut canceros ceea ce exercita o netă acțiune inhibatoare asupra dezvoltării neoplasmului. Observații mai vechi și recente au arătat că maladia tu-

nivelul organelor respiratorii, usturoiul realizează ameliorări apreciabile în laringite, traheite, bronşite, astm bronşic.

fectele binefăcătoare ale curei de usturoi s-au făcut simţite şi în lupta împotriva hiperglicemiei la diabetici.

Modalităţile de utilizare a usturoiului sînt foarte variate, dar trebuie precizat că amploarea şi frecvenţa curelor preventive nu trebuie să depăşească o săptămînă pe trimestru şi că efectul lor e optim pe fundalul unui regim alimentar lacto-ovo-vegetarian şi prin asociere, concomitentă sau succesivă, a curelor cu extracte din plante bogate în altă enzimă oxidativă cu funcţie de paznic — poroxidaza — ca hreanul, sfecla roşie şi muşeţelul.

În general, specialiştii recomandă 1—3 bulbişori (căţei) de usturoi pe zi pentru a asigura efectele terapeutice. Se poate întrebuinţa sub formă de sirop, suc obţinut prin presare, extracte, tincturi, loţiuni expectorante şi balsamice, injecţii aplicabile intramuscular, decocturi în lapte şi clisme. Dintre diferitele produse medicamentoase preparate din usturoi, decoctul poate fi la îndemîna oricui. Pentru aceasta se ia o parte usturoi şi două părţi apă, totul fierbîndu-se pînă ce scade la jumătate. Preparatul se strecoară cînd este încă fierbinte şi se îndulceşte. Se serveşte de obicei seara.

Cu cîtiva ani în urmă, pe lista „best-sellers"-urilor japoneze figura, printre primele, cartea profesorului T. Watanabe, intitulată (cam prozaic) „Cum să-ţi menţii sănătatea cu ajutorul usturoiului". Volumul prezintă detaliat 47 moduri de utilizare a usturoiului la prepararea mîncărurilor, menite să prevină şi să combată tulburări şi maladii din cele mai diverse, de la insomnie, de pildă, la afecţiunile hepatice.

Pentru a profita de pe urma tuturor însuşirilor alimentare şi medicinale ale usturoiului este bine, pe cît posibil, a-l folosi în stare crudă, întrucît prin preparare se pierd o parte din principiile lui active. Sînt, fireşte, şi oameni sănătoşi care nu suportă usturoiul, după cum sînt şi suferinzi de gastrită hiperacidă, ulcere gastrice şi duodenale, unele afecţiuni hepatice sau alte boli cărora le sînt contraindicate usturoiul.

Aşadar, este de reţinut că dat fiind acţiunile lui puternice nu este recomandabil să se abuzeze de folosirea usturoiului, deoarece poate avea afecte inverse celor scontate. Şi cum usturoiul e folosit ca medicament, este bine ca medicul să fie cel care să decidă necesitatea şi... cantitatea. Alimentaţia neraţională ca şi automedicaţia abuzivă pot conduce la efecte nedorite.

Cercetările actuale lasă larg deschise porţile unor posibilităţi imprevizibile. Datorită acţiunii antiseptice puternice, sucul de usturoi se foloseşte şi la păstrarea unor legume şi plante agricole, pentru a le feri în timpul conservării de atacul unor microbi. Aşa, de exemplu, cu 100 grame terci de usturoi se pot stropi 100 kg cartofi pentru a-i apăra de atacul unui dăunător numit Phytophtora. Mulţi grădinari cultivă şi usturoi printre rîndurile

de varză, tomate, ardei şi alte legume pentru a le apăra de îmbolnăviri.

Oamenii de ştiinţă din Kazahstan au elaborat o nouă metodă pentru păstrarea usturoiului. După prelucrarea cu o substanţă specială, care conţine parafină, căpăţinile sînt introduse în camere de conservare la rece, unde temperatura se menţine la O grade. În felul acesta, usturoiul îşi păstrează gustul timp de 6—8 luni. (Metoda poate fi folosită şi pentru păstrarea îndelungată a rădăcinoaselor şi a bulbilor de flori).

Avînd în vedere principiile active din usturoi, medicina actuală se înscrie pe orbita revalorificării terapeutice a unor vechi remedii cu usturoi, în măsură, cel mai adesea, să scoată pe om de sub spectrul, tot mai îngrijorător, al reacţiilor adverse cu care sînt întovărăşite majoritatea medicamentelor de sinteză.

În aceste condiţii nu-i de mirare că bătrînii noştri aveau un adevărat cult faţă de... nu tocmai banalul şi eternul usturoi !

Emilia şi Mihai Burduja

ENIGMELE

...UN CIUDAT

În cartea sa „Enigme în galaxie" (Ed. Junimea, 1973), ing. Florin Gheorghiță din Iași, amintește la pp. 152—156, de descoperirea în același an, 1973, lîngă orașul Aiud, a așa-numitei „Piese Transilvane". Avînd aspectul unui „aliaj complex, format din 12 elemente diverse, dozate în diferite procente. Elementul principal — marea surpriză ! — era aluminiul (89%)". În continuare, autorul se întreabă : „Cum se putea oare ca un obiect din aluminiu, ba chiar dintr-un aliaj atît de complex al acestuia, să fie găsit la o adîncime de aproape 10 metri — într-un vechi strat sedimentar în care nimeni nu a pătruns veacuri întregi, milenii, sau poate sute de milenii, sau poate chiar mai mult ? (...). Cine a prelucrat în timpuri neștiut de vechi această piesă, cine a pierdut-o oare pe pămîntul transilvan într-o epocă în care în mod evi-

SÎNT APROAPE

CAP DE PIATRĂ

dent aluminiul nu era cunoscut oamenilor acelor timpuri, care eau probabil încă foarte departe de cunoaşterea primelor metale ?" Şi mai departe : „(...) nimeni nu a putut să identifice obiectul sau să-i găsească o asemănare cu vreun produs al omului în decursul istoriei sale. (...) piesa se aseamănă mult cu partea inferioară — talpa — unuia din suporţii de aterizaj al unui obiect de zbor (nu prea mare) care în coborîre se aşează lent pe sol".

Ceva mai tîrziu, în 1986, în Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică apărea unul din best-sellers-urile anului : „Lumi galactice. Colegii mei din neştiut". Autorul — regretatul scriitor şi pilot militar Doru Davidovici — povesteşte la pp. 13—15 o altă întîmplare ciudată : „Ţineam în mînă o femeie din bronz negru-verde, lustruit, ca acoperit cu o crustă sticloasă foarte fină. O femeie tînără, frumoasă, drapată într-un fel de togă pînă la genunchi, îi ieşeau picioarele lungi de sub toga aceea. (...) Priveam mai atent, femeia aceea era foarte frumoasă, şi foarte fin cizelată, şi bronzul acela nu mai părea chiar bronz. Am lovit cu unghia, şi nu suna a bronz. Nu vibra, cum vibrează statuetele din bronz. Parcă loveam cu unghia în ceva amorf, cretă. Era doar rece ca bronzul ; şi începeam să simt că e ceva în neregulă cu statueta aceea, şi ce spun acum nu e literatură, s-a întîmplat într-adevăr. (...) cînd m-am uitat atent am văzut, femeia aceea avea cîte şase degete la mîini şi la picioare. Şi postamentul era foarte mic, şi cu toate astea statuia stătea dreaptă, nu se răsturna. Trebuia înclinată mult, ca să se răstoarne". Şi Doru Davidovici adaugă : (...) „atunci prietenul meu a spus cum a găsit tatăl lui statuia în mina din Apuseni, nu **ascunsă** acolo, nu sub pietre, ci cuprinsă în strat — a dat cu pickhamerul peste ea, şi cînd a scos-o a rămas tiparul lucios în rocă, aşa cum roca se formase în jurul statuetei".

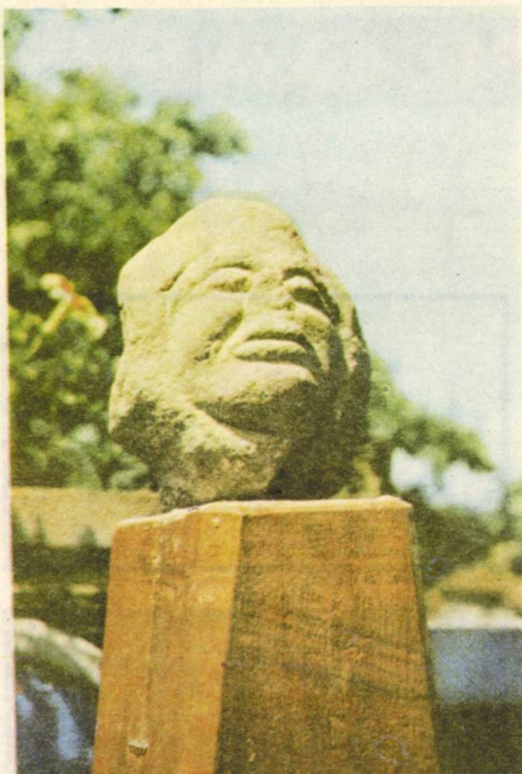
Dacă cele două evenimente de mai sus sînt oarecum cunoscute, ele intrînd deja în patrimoniul cunoaşterii umane, cu tot cortegiul ciudăţeniilor şi al întrebărilor rămase fără răspuns care le însoţesc, faptul pe care îl vom expune în continuare, este mult mai puţin cunoscut, dar tot pe atît de enigmatic.

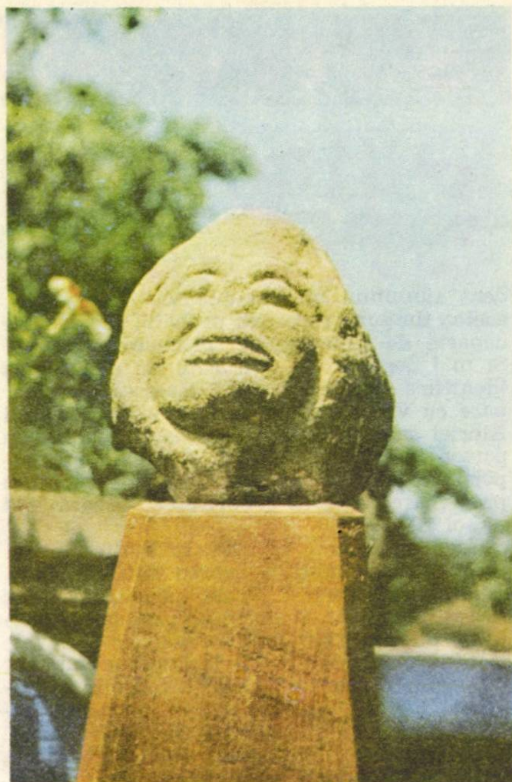
COINCIDENTE ?

În apropiere de actuala regiune petroliferă mexicană de la Tuxpan, acum 30 de ani, arheologii au dezgropat de sub lava vulcanică două capete uriaşe de bazalt avînd fiecare o circumferinţă de 6 m şi 4,o greutate de peste 20 tone. Pe unul din ele se găsea o inscripţie în piatră care indica — după calendarul maya — data de 4 noiembrie 291 î.e.n. Pînă în prezent au mai fost descoperite încă 11 capete. Arheologii nu au lămurit încă misterul acestor vestigii ale civilizaţiei olmece.

Unul din aceste capete a fost aşezat în curtea muzeului de antropologie din oraşul Mexico. ▼

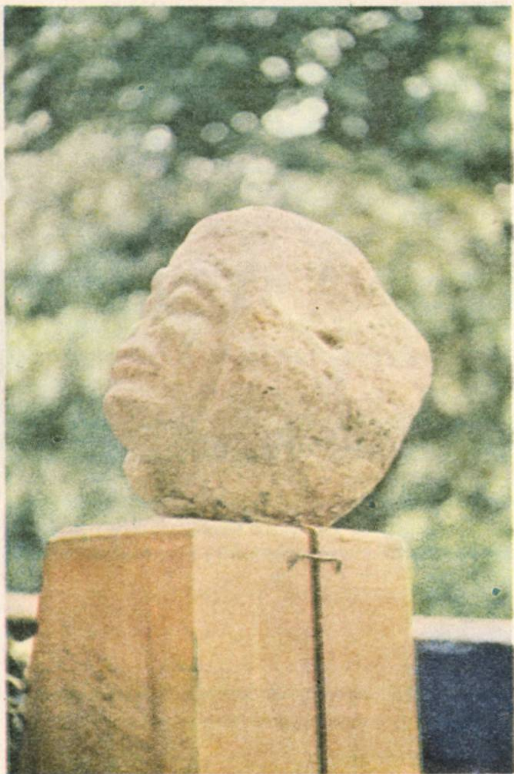

La 23 decembrie 1971, ziarul braşovean „Drum Nou" publica un articol intitulat „Cosmonaut extrapămîntean ?". Semnat de Ionel Cocan, articolul era însoţit şi de două fotografii. Redăm cîteva fragmente din acest articol :

„(...) o sculptură în piatră, găsită pe teritoriul ţării noastre, în vecinătatea oraşului Rîmnicu Vîlcea, reprezentîtd un cap de om (...). Tipul de om ce-l reprezintă sculptura nu se poate încadra, în nici un fel, în nici una dintre rasele cunoscute nouă. Realizatorul lucrării nu a putut să plăsmuiască o asemenea figură din imaginaţie. Toate particularităţile căştii, precum şi întreaga fizionomie, ieşită cu totul din comun, ca tip de om, ne călăuzesc opinia în sensul că lucrarea ar putea reprezenta o figură extraterestră. Sculptura se prezintă în condiţii de conservare deosebit de bune. E lucrată în piatră de culoare gri, piatra fină, densă, grea, cu incluziuni de granule fine de „piatră" de culoare albă, galbenă şi neagră. Casca, ce acoperă capul în întregime, încadrează faţa deasupra sprîncenelor, cuprinzînd urechile şi coborînd sub bărbie. Faţa apare astfel rotundă. Casca are un fel de creastă, lată de 6 cm., şi care porneşte de pe frunte, se ridică pînă la creştet, apoi se pierde către ceafă. Această creastă se aseamănă cu cea de la căştile pompierilor. Ceea ce constituie un semn de întrebare este faptul că în dreptul urechilor are cîte un orificiu adînc de 2 cm, şi larg de 3,5 cm, iar în jurul lor se află un fel de pavilion circular asemănător cu o cască radio. Faţa are un aspect straniu. Unghiul facial este aproape de 90 de grade. Într-o măsură oarecare, ar avea asemănare cu tipul mongoloid. Sprîncenele sînt foarte groase, frumos arcuite, coborînd pînă pe tîmple. Ochii bulbucaţi, semideschişi. Obrajii plini ; de la rădăcina nasului porneşte înspre colţul gurii cîte o cută adîncă. Buzele sînt foarte cărnoase, răsfrînte. Prin linia lor, gura imprimă întregii fizionomii un aer de mare energie, de siguranţă, de demnitate. Nasul e rupt, dar lăţimea lui la bază 2,5 cm. arată că se încadra perfect în

acest ansamblu facial tot ca un element plin. (...)"

Să mai adăugăm la toate acestea faptul că ciudata sculptură a fost găsită pe malul stîng al Oltului, lîngă orașul Rîmnicu Vîlcea, într-o zonă cu surpături de teren și că are un diametru de aproximativ 15 cm.

mensele capete sculptate în piatră atribuite civilizației olmece, descoperite pe continentul latino-american, au diametre de ordinul metrilor și greutăți de ordinul zecilor de tone. Dar asemănarea dintre acestea și piesa descoperită la Rm. Vîlcea este atît de izbitoare, încît te întrebi dacă nu cumva au fost lucrate de aceeași mînă... Sau poate că, în timp ce uriașul-tată lucra pe pămînt olmec, fiul lui, își începea ucenicia, exersîndu-și dalta la mii de km depărtare, pe malul Oltului ?

Revenind la cele trei piese **găsite întîmplător** în subsolul țării noastre, constatăm că ele au un element comun : **EXISTĂ !** Cine le-a creat, de ce, cînd și cum, rămîn deocamdată întrebări la care urmează să răspundă viitorul. Un viitor care se va dovedi cu atît mai apropiat, cu cît specialiștii, oamenii de știință, cei chemați să-și spună cuvîntul cu competență și autoritate, se vor hotărî să părăsească tiparele convenționale ale unui mod de a gîndi standardizat. De altfel, e foarte posibil ca în curînd să putem afla că civilizațiile ce s-au perindat în spațiul carpato-dunărean au o vechime cu mult mai mare decît ne învață cărțile de istorie ale acestui sfîrșit de veac și de mileniu.

Este oare chiar o impietate să menționăm aici că ar putea fi vorba de zeci sau sute de milioane de ani ? Dacă aceasta nu este decît o ipoteză, nu ne este permis să o înlăturăm aprioric. Mai întîi să găsim răspuns întrebărilor : CINE ? DE CE ? CÎND ? CUM ?...

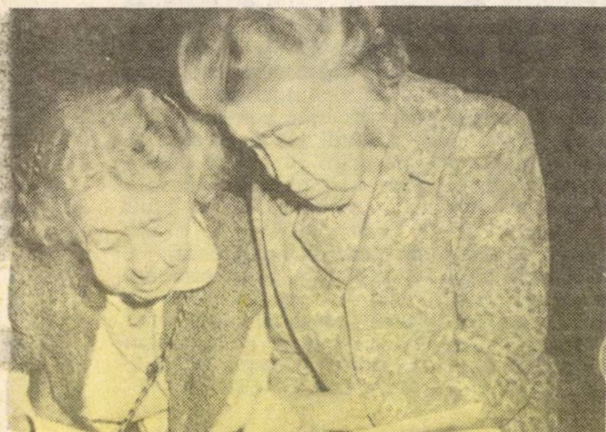
Prof. Călin N. Turcu
Vălenii de Munte

Fototeca Luceafărul

Ştefan Aug. Doinaş ● Surorile Delavrancea ● Mihai Giugariu ● A.E. Baconski ● Grigore Vieru şi Marin Sorescu

NIMIC pentru NIMIC

ISAAC ASIMOV

SF

Planeta era Pămîntul.

Dar ființele de pe astronavă nu știau acest nume. Pentru ele reprezenta doar o înșiruire de simboluri înmagazinate în memoria unui computer ; a treia planetă a unei stele situată într-o anume poziție în raport cu linia imaginară ce lega planeta lor cu gaura neagră din centrul Galaxiei.

Timpul era cu aproximație 15 000 î.e.n.

Dar ființele de pe astronavă nu cunoșteau nici acest sistem de numerație. Pentru ele era o altă perioadă de timp raportată la sistemul lor local de măsurători.

— Ar fi pur și simplu o pierdere de timp, spuse iritat Căpitanul astronavei. Planeta e aproape înghețată. Mai bine am pleca imediat.

— Nu sînt de acord, Căpitane, spuse calm, dar ferm, Exploratorul Șef.

Atît timp cît o astronavă se găsea în spațiu sau în hiperspațiu, Căpitanul era stăpînul absolut ; odată, însă, plasată pe o orbită în jurul unei planete, Exploratorul Șef căpăta o autoritate incontestabilă. El știa lumile ! Asta îi era specialitatea.

Iar acest Explorator avea atuuri suplimentare, devreme ce-și demonstrase instinctul si-

gur pentru schimburi profitabile. El şi numai el fusese responsabil de faptul că astronava primise trei Premii de Excelenţă, pentru munca depusă, în ultimele trei expediţii. Trei din trei.

Iar dacă exploratorul spusese NU, Căpitanul nici măcar nu putea visa la un DA. Dacă ar fi făcut-o, echipajul s-ar fi împotrivit, cu siguranţă. Pentru că, dacă pentru Căpitan, un premiu de Excelenţă reprezenta cel mult un disc drăguţ, bun de atîrnat în salonul principal, pentru echipaj el însemna o spectaculoasă sporire a cîştigurilor, a concediilor şi a coeficienţilor pentru pensii. Exploratorul acesta li-l adusese de trei ori la rînd. Trei din trei.

— Pentru că nici o lume ciudată nu trebuie lăsată neexaminată, continuă Exploratorul.

— Dar ce găseşti ciudat în lumea asta?

— Probele preliminare indică prezenţa inteligenţei şi asta pe o lume îngheţată.

— Nu e un caz unic.

— Adevărat, dar aici structura e alta, adaugă Exploratorul puţin încurcat. Nu sînt sigur exact cum, sau exact de ce, dar structura vieţii şi a inteligenţei aici sînt ciudate. Trebuie s-o examinăm cu mai multă atenţie.

Asta era deajuns. Pentru că existau cel puţin o jumătate de trilion de lumi planetare în Galaxie, dacă se considerau numai acelea asociate cu stele. Adăugînd la aceasta nenumăratele lumi care vagabondează independent prin spaţiu rezultatul putea fi de zece ori pe atît, or, chiar cu ajutorul computerelor, nici o astronavă nu le putea cuprinde pe toate. Un Explorator experimentat, însă, studiind fiecare raport exploratoriu publicat, ţinînd seama de nesfîrşite consideraţiuni, şi probabil jucîndu-se cu statisticile chiar şi în somn, dobîndeşte pînă la urmă, în acest domeniu, ceea ce unora le pare un fel de intuiţie mistică.

— Va trebui să trimitem probe pe baza unui program bine coordonat, continuă Exploratorul.

Căpitanul se arătă ofensat. Ştia prea bine că un program bine coordonat însemna explorarea pe îndelete, săptămîni întregi şi cheltuieli enorme, dar nu îndrăzni să ridice decît o obiecţie formală.

— Este oare acest lucru absolut necesar?

— Eu aşa consider, răspunse Exploratorul cu acea încredere a celui ce ştie că legea este de partea sa.

Probele aduseră înapoi exact ceea ce se aşteptase Căpitanul: o specie inteligentă, nouă, mai degrabă decît resturile unei civilizaţii, cel puţin la prima vedere, din rasele inferioare ale regiunilor proxime celui de-al cincelea braţ al Galaxiei. Nimic neobişnuit, dar fărăndoială de un oarecare interes pentru mentologişti.

În plus specia inteligentă se găsea doar pe primul nivel tehnologic, cu mult prea îndepărtată de ceva folositor.

Căpitanul rezumase toate astea abia reuşind să-şi mascheze exasperarea, dar Exploratorul, după ce termină de răsfoit rapoartele, rămase la fel de neclintit în hotărîrea sa.

— Ciudat, concluzionă el şi ceru să fie chemat Neguţătorul.

Un Căpitan care şi-ar fi cunoscut interesul, n-ar fi trebuit să-şi sicîie Exploratorul, dar exista o limită pentru toate.

— În ce scop Exploratorule? La ce ne putem aştepta de la acest nivel tehnologic? Căpitanul încerca să menţină un nivel de comunicaţie dacă nu prietenesc cel puţin politicos.

— Au unelte, spuse Exploratorul.

— Din piatră, oase, lemn sau echivalentul lor pe această planetă. Şi asta e totul. Este evident că nu putem găsi nimic aici.

— Şi totuşi există ceva ciudat în structura asta.

— Aş putea şti şi eu în ce ar consta această ciudăţenie, Exploratorule?

— Dacă aş şti, Căpitane, nu mi-ar mai părea ciudată şi n-ar mai trebui să aflu. În mod hotărît insist asupra Neguţătorului.

Neguţătorul se dovedi chiar mai indignat decît Căpitanul şi mai dispus să exprime acest lucru. Oricum specialitatea sa era la fel de importantă ca a oricăruia de pe astronavă, ba după părerea sa (şi a altora) la fel de importantă şi esenţială ca a Exploratorului.

Căpitanul trebuia să aibă grija navigaţiei, Exploratorul să detecteze civilizaţii utile după cele mai firave indicaţii, dar în final el, Neguţătorul şi echipa sa, trebuia să ia contactul cu străinii, să dezgroape din minţile şi cultura lor ceva folositor şi să le dea în schimb ceva ce ei ar fi găsit folositor.

Iar acest lucru se făcea cu mult risc. Ecologia străină nu trebuia influenţată în nici un fel. Străinii nu trebuiau prejudiciaţi nici chiar pentru a-ţi salva propria viaţă. Existau motive serioase pentru asta la scară cosmică şi Neguţătorii erau recompensaţi din plin pentru riscurile ce şi le asumau; dar de ce să-şi asume riscuri inutile?

— Nu e nimic acolo, spuse Neguţătorul. Interpretarea pe care am dat-o datelor transmise de probe este că avem de-a face cu animale semiinteligente. Utilitatea lor este nulă. Periculozitatea, în schimb, este foarte mare. Ştim cum să tratăm cu fiinţe cu adevărat inteligente şi cu toate acestea echipele de Neguţători sînt uneori distruse de ele. Cine ştie cum vor reac-

ţiona aceste animale şi ştiţi că nu ni se permite să ne apărăm cum trebuie.

— Aceste animale, dacă sînt într-adevăr doar atît, s-au adaptat la frig într-un mod interesant. Există desigur variaţii subtile în structură, pe care nu le înţeleg pe deplin, dar părerea mea bine chibzuită este că nu vor fi periculoase, ba, mai mult, se vor dovedi folositoare. Presimt că merită o examinare mai îndeaproape.

— Ce poate fi cîştigat de la inteligenţele Epocii de Piatră ? insistă Neguţătorul.

— Asta este de datoria ta să afli.

Noi va trebui să aflăm, deci, gîndi cu amărăciune Neguţătorul. Cunoştea prea bine istoria şi scopurile astronavelor expediţionare. Pe vremuri, cu milioane de ani înainte, pe cînd nu existau nici Neguţători nici Exploratori sau Căpitani, animalele ancestrale semiinteligente de pe planeta natală dezvoltaseră o tehnologie a Epocii de Piatră — foarte asemănătoare celei de pe lumea în jurul căreia gravitau acum. Cît de greu avansaseră, cît de chinuitor şi lent procesul de autogenerare a progresului pînă la atingerea nivelului trei de civilizaţie. Apoi, apăruseră astronavele şi şansele încrucişării culturilor. Abia atunci sosise într-adevăr progresul.

— În mod respectuos, Exploratorule, vă stimez experienţa intuiţională dar v-aş ruga să-mi respectaţi şi mie experienţa practică, adevărat, mai puţin spectaculoasă. Nu există nici o şansă în care o civilizaţie sub nivelul trei să aibă ceva util pentru noi.

— Asta, pur şi simplu, este o generalizare care poate sau nu să fie adevărată.

— Cu respect, Exploratorule, este adevărat. Dar chiar dacă aceste, — aceste semi-animale au ceva ce noi am putea utiliza, deşi nu-mi pot imagina ce ar putea fi, ce le-am putea de noi în schimb ?

Exploratorul nu răspunse şi Neguţătorul continuă.

La acest nivel nu este nici o cale prin care o protointeligenţă să poată accepta un stimulent străin. Mentologiştii sînt toţi de acord în această privinţă ; în plus, propria mea experienţă. Progresul trebuie autogenerat pînă cînd se atinge cel puţin nivelul doi. Iar noi trebuie să dăm ceva în schimb ; nu putem lua nimic fără să dăm ceva în schimb.

— Asta ar fi ceva, interveni şi Căpitanul. Stimulînd aceste fiinţe să avanseze, am putea culege roadele la o vizită ulterioară.

— Nu-mi pasă de ce o să fie, izbucni Neguţătorul furios. Este o componentă esenţială a tradiţiei profesiunii noastre. Nu avem dreptul să-i prejudiciem sub nici un motiv şi trebuie să dăm ceva în schimbul a ceea ce luăm. Aici nu e nimic ce-am dori să luăm, şi chiar dacă am găsi ceva n-am putea să le oferim nimic în schimb. Ne pierdem, pur şi simplu, timpul.

Exploratorul clătină din cap.

— Îţi cer să vizitezi unele centre populate, Neguţătorule. Voi ţine cont de hotărîrea ta abia cînd te vei întoarce. Asta e tot.

Două zile micul modul al Neguţătorilor fulgeră pe deasupra suprafeţei planetei în căutarea unor indicii asupra vreunui nivel tehnologic rezonabil. Nu exista nici unul.

O cercetare completă putea dura ani de zile dar n-ar fi avut nici un rost. Ar fi fost îndoielnic să presupui că un nivel mai înalt ar putea fi ascuns. Înalta tehnologie este întotdeauna afișată pentru că nu are dușmani. Aceste lucruri făceau parte din experiența Negutătorilor de pretutindeni.

Era o planetă frumoasă, pe jumătate înghețată. Era albă și albastră și verde. Sălbatică, aspră, diversă. Tînără și neatinsă.

Nu era treaba Negutătorilor să aibă de-a face cu frumusețea și alungă asemenea gînduri nervos, iar cînd echipajul începu să murmure le-o reteză scurt :

— Vom ateriza aici. Se pare că este o concentrație de ființe inteligente potrivită. Nu putem găsi ceva mai bun.

— Dar chiar și aici, interveni secundul, ce putem face, Maestro ?

— Puteți înregistra. Înregistrați atît animalele neinteligente cît și cele presupus inteligente și orice artefact al lor depistați. Aveți grijă ca înregistrările să fie în întregime holografice.

— Dar deja putem vedea..., izbucni din nou secundul.

— Noi, îl întrerupse Negutătorul. Dar ne trebuie o înregistrare care să-l convingă pe Explorator și să-i scoată visele din cap, altfel rămînem aici pe vecie.

— E un Explorator bun, spuse cineva din echipaj.

— A fost un Explorator bun, răspunse Negutătorul, nu înseamnă că ar fi bun o veșnicie. Poate chiar succesele l-au făcut să se autoaprecieze într-atît. Așa că trebuie să-l convingem de realitate dacă putem.

Cînd ieșiră din modul, purtau scafandrele. Atmosfera planetară era potrivită dar senzația expunerii directe în bătaia vîntului pe o planetă necunoscută i-ar fi incomodat, chiar dacă atmosfera și temperatura ar fi fost potrivite, ceea ce nu era cazul. Gravitația era puțin mai mare, la fel și nivelul de luminozitate, dar ambele suportabile.

Ființele inteligente, îmbrăcate sumar cu partea exterioară a altor animale, se retrăseseră speriate la apropierea lor și rămăseseră să-i privească de la distanță. Negutătorul se mai liniști puțin. Orice semn de nonbeligeranță era bine venit pentru cei ce nu aveau dreptul să se apere.

Nu încercă să comunice direct sau să facă gesturi prietenești. Cine știe ce gesturi pot fi considerate prietenești de către un străin ? În schimb, Negutătorul dezvoltă un cîmp mental și îl satură cu vibrații inofensive și pasive, în speranța că și creaturile aveau un cîmp mental suficient de avansat pentru a răspunde.

Poate chiar aveau, pentru că unii se apropiară puțin și priviră curioși. Negutătorul crezu atunci că detectează gînduri fugare, dar pentru niște ființe de pe primul nivel părea atît de neconceput încît nu mai insistă.

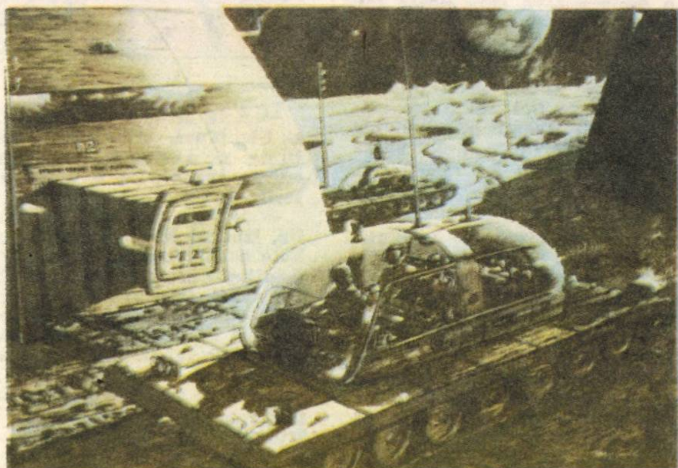
În schimb se apucă conștiincios să înregistreze hologramele vegetației, a unei cirezi de ierbivore masive care-și făcuse apariția între timp și care, luînd în considerare împrejurările periculoase, se retrăgea în ritm alert. Un animal mai mare le dădu ocol de mai multe expunîndu-și niște arme albe lucioase într-o cavitate de la una din extremități — apoi se retrase și el.

Echipajul Negutătorului lucra de zor deplasîndu-se metodic de-a lungul și de-a latul savanei.

hemarea, directă mentală și atît de supraîncărcată cu emoția surprizei și uimirii încît continutul informațional părea oarecum tulburat, sosi pe neașteptate.

— Maestro ! Aici ! Veniți repede !

Nu-i transmisese coordonatele specifice așa că urmă unda care-l conduse într-o crevasă mărginită de două aflorimente.

Alți membri ai echipajului se îndreptau acolo dar Negutătorul ajunse primul.

— Ce este ? întrebă el.

Secundul stătea într-o porțiune adînc scobită a dealului luminat doar de reflexele costumului său. Negutătorul privi împrejur.

— Dar e o gaură naturală, nu rezultatul unui proces tehnologic.

— Așa e, dar privește.

Negutătorul își ridică privirile și preț de cîteva secunde rămase încremenit, apoi transmise un mesaj energic celorlalți să rămînă pe loc și întreбă.

— Este de origine tehnologică ?

— Da, Maestro. După cum vezi nu e încă gata.

— Dar cine ?

— Creaturile acelea de afară, cele inteligente. Am găsit unul lucrînd aici. Iată dispozitivul de iluminat pe bază de vegetale arse. Astea sînt sculele.

— Și el unde este ?

— A fugit.

— L-ai văzut cu adevărat

— L-am și înregistrat.

Negutătorul cîntări situația apoi privi din nou. Ai mai văzut vreodată așa ceva ?

— Nu, Maestro.

— Uimitor !

Negutătorul nu dădea semne că ar fi vrut să-și ia ochii de la artefact așa că secundul îi șopti ușor :

— Maestro, ce facem ?

— Hm ?

— Asta va aduce precis navei noastre al patrulea Premiu.

— Sigur, aprobă Negutătorul, numai dacă le-am putea lua.

— Le-am și înregistrat, interveni ezitant secundul.

— Ei, și la ce bun ? Nu avem să le dăm nimic în schimb.

— Pentru asta merită orice.

— Ce spui ! ridică vocea Negutătorul. Sînt prea primitivi să accepte orice le-am putea oferi noi. Cu siguranță abia peste un milion de ani vor putea accepta sugestii din afară. Va trebui să distrugem înregistrarea.

— Dar, Maestro...

— Să nu mai vorbim de asta. Meseria noastră își are etica și tradițiile ei. Știi prea bine acest lucru. Nimic pentru nimic în schimb.

— Chiar și pentru asta ?

— Chiar și pentru asta.

Expresia implacabilă de pe figura Negutătorului era adînc permeată de o tristețe indefinibilă. Secundul simțea acest lucru.

— Încearcă să le oferi ceva, Maestro.

— La ce bun ?

— La ce rău ?

Am pregătit prezentarea pentru întregul echipaj al astronavei, spuse Negutătorul, dar trebuie să ți-o arăt mai întîi ție, Exploratorule, împreună cu respectul meu profund și scuze pentru gîndurile ascunse. Ai avut dreptate. Era ceva straniu cu această planetă. Deși ființele inteligente abia au atins primul nivel și deși tehnologia lor este extrem de primitivă, au dezvoltat un concept pe care noi nu l-am avut niciodată, după cunoștința mea, și nici nu l-am întîlnit pe alte lumi.

— Nu-mi pot imagina ce ar putea fi, spuse puțin stînjenit Căpitanul. Știa prea bine că uneori Negutătorii exagerau calitățile artefactelor achiziționate în vederea sporirii prestigiului personal.

Exploratorul nu spunea nimic, părea chiar mai stînjenit decît Căpitanul.

— Este un fel de artă vizuală, spuse Negutătorul.

— Un joc de culori ? întrebă Căpitanul.

— Și forme, dar cu un efect neașteptat. Între timp aranjase proiectorul. Priviți !

În spațiul dinaintea lor își făcu apariția o cireadă de animale masive, fioroase, cor-

nute, patrupede. Animalele ezitară o clipă apoi o rupseră la fugă răscolind praful cu copitele.

— Urîte ființe, murmură Căpitanul.

Înregistrarea holografică opri cireada într-o secvență statică, apoi secvența începu să crească și un singur animal umplu cîmpul vizual. Ținea capul coborît și nările îi fremătau ritmic.

— Observați acest animal, spuse Negutătorul, și acum observați această compoziție artificială, acest amestec de uleiuri minerale colorate pe care am găsit-o întinsă pe tavanul peșterii.

Animalele din hologramă erau acolo. Nu chiar ca animalul holografiat, era perfect plată, dar transmitea o anumită vibrație emoțională.

— Ce similitudine aparte, comentă Căpitanul.

— Nu atît aparte cît intenționată, interveni Negutătorul. Există zeci de asemenea figuri în posturi diferite — reprezentînd animale diferite. Asemănările sînt mult prea detaliate pentru a fi întîmplătoare. Imaginați-vă îndrăzneala concepției de a plasa culori în forme și combinații plăcute în așa fel încît să înșele ochiul în a crede că privește un obiect real. Aceste ființe au inventat o artă care reprezintă realitatea. Este o artă reprezentațională, după cum presupun că o vom numi.

Și asta nu-i totul. Am găsit-o făcută și în trei dimensiuni.

Negutătorul prezentă o serie de figurine mici din piatră cenușie și oase gălbui. În mod clar astea sînt un fel de autoreprezentări, preciză el.

ăpitanul părea de-a dreptul copleșit.

— Ai văzut cu adevărat cum erau făcute toate astea ?

— Nu, asta nu, Căpitane. Unul din oamenii mei a văzut una din ființele acestei planete întinzînd culoarea pe una din reprezentările din peșteră, dar pe astea le-am găsit după formare. Cu toate acestea nici o altă explicație nu este posibilă decît că au fost modelate deliberat. Aceste obiecte nu ar fi căpătat asemenea forme în mod natural.

— Curios, continuă Căpitanul, dar nu înțeleg motivul. Oare tehnicile holografice n-ar fi servit mai bine scopului ?

— Acești primitivi nu au conștiința că holografia va putea fi vreodată concepută și nu pot aștepta milioanele de ani necesari. Apoi, s-ar putea ca holografia să nu fie mai bună. Dacă comparăm reprezentările cu originalele vom remarca faptul că reprezentările sînt simplificate și distorsionate în moduri subtil concepute pentru a sublinia anumite caracteristici. Cred că această formă de artă îmbunătățește originalul într-un anume fel și cu siguranță are ceva diferit de spus.

Sînt uimit de abilitatea ta, Exploratorule, continuă Negutătorul îndreptîndu-și privirea spre el. Poți să explici cum ai sesizat unicitatea acestei inteligențe ?

— N-am bănuit nimic din toate acestea, ofă Exploratorul. Este uimitor, și îmi dau seama de valoare, dar mă întreb dacă noi înșine am putea controla culorile și formele pentru a le îmbina în astfel de reprezentări. Acest lucru mă tulbură nespus, dar ceea ce mă surprinde cel mai mult este cum ai ajuns în posesia acestor lucrări. Ce le-ai dat în schimb ? Aici este întregul miracol.

— Ei bine, într-un fel ai dreptate, spuse Negutătorul. Într-adevăr, miracol. Nici eu nu credeam că aș putea oferi ceva în schimb unor organisme atît de primitive, dar această descoperire era mult prea importantă pentru a merita orice sacrificiu. Așa că am căutat prin grupul de ființe care formau aceste obiecte, unul al cărui cîmp mental părea cumva mai puternic decît al celorlalți și am început să transfer în el un dar drept schimb.

— Și ai reușit !

— Într-adevăr, am reușit, continuă Negutătorul bucuros, nedîndu-și seama că Exploratorul constatase un fapt, nu pusese o întrebare. Ființele acestea, continuă el, ucid asemenea animale, pe care le reprezintă în culori, aruncînd asupra lor bețe lungi prevăzute cu vîrfuri ascuțite din piatră. Bețele perforează pielea animalelor, le rănesc și le slăbesc puterile. Astfel ele pot fi ucise de ființe care, luate în parte, sînt mai mici și mai slabe decît animalul pe care-l vînează. Eu i-am sugerat că un băț mai mic, prevăzut, la fel, cu o bucată de piatră ascuțită, la unul din capete, ar putea fi azvîrlit cu o forță și un efect mai mare dacă s-ar folosi o coardă tensionată drept mecanism de propulsie.

— Aceste dispozitive, interveni Exploratorul, au fost întîlnite la multe inteligențe primitive care, este drept, erau mult mai avansate. Paleomentologiștii le numesc arcuri cu săgeți.

— Cum ar putea fi asimilată sugestia ? întrebă Căpitanul preocupat. Nu cred că este posibil la acest nivel de dezvoltare.

— Deja a și fost. Nu există nici un dubiu. Răspunsul cîmpului mental a fost unul de înțelegere de o intensitate deosebită. Cred că nu v-ați gîndit că aș fi luat aceste artefacte, chiar dacă ar fi fost de zeci de ori mai valoroase, dacă aș fi fost convins că nu am ce le oferi în schimb ? Nimic pentru nimic, Căpitane.

— Acceptarea, aici este marea problemă, spuse Exploratorul cu voce tristă, aproape șoptită.

— Dar nu sînt pregătiți, Negutătorule, interveni și Căpitanul, nu putem face schimbul. S-ar putea să le dăuneze. Vor utiliza arcul și săgețile să se vîneze unul pe altul, nu numai animalele.

— Nu le-am făcut și nu le vom face nici un rău, spuse Negutătorul apăsat. Ce-și vor face unul altuia și ce va rezulta de aici peste un milion de ani, nu este problema noastră.

În timp ce Căpitanul și Negutătorul ieșeau să pună la punct demonstrația pentru Compania Astronavelor, Exploratorul șopti trist în direcția lor :

Au acceptat. Vor înflori printre ghețurile lor și în douăzeci de mii de ani vor deveni cu adevărat problema noastră.

Știa că n-o să-l creadă nimeni și din această pricină era atît de deprimat.

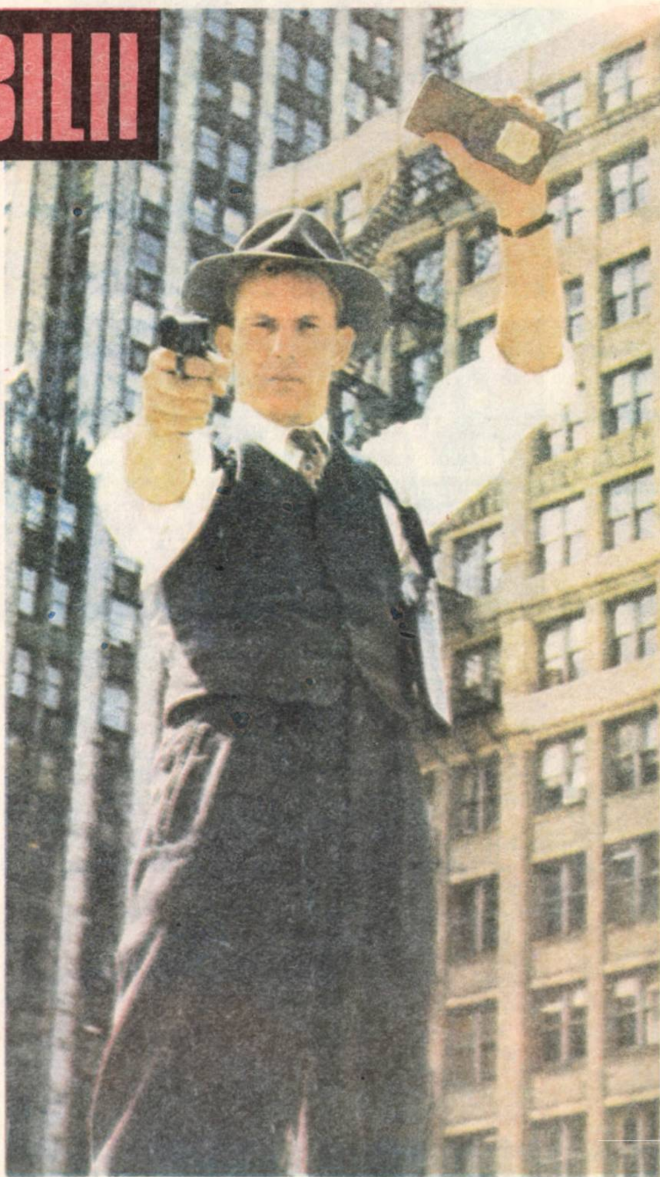
Traducere și adaptare de
Mihai Bădescu

INVINGATORII LUI AL CAPONE

INCORUPTIBILII

O LEGENDĂ RĂSUNĂTOARE

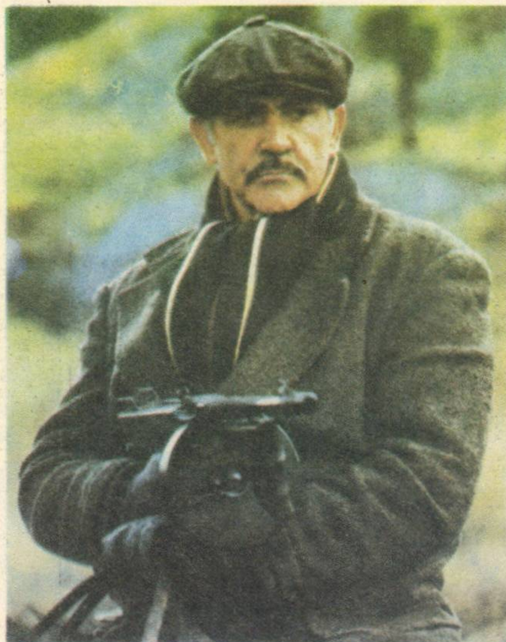

Cu cîteva luni înainte de a muri, în 1957, un bărbat vîrstnic, banal ca înfăţişare, îşi luase obiceiul să frecventeze zilnic barul său preferat dintr-un orăşel, Coudersport, din Pennsylvania. În timp ce bea cîteva pahare cu bere, povestea tot soiul de istorii. Cei care, deşi neîncrezători, mai trăgeau cu urechea la poveştile bătrînului îl auzeau vorbind despre isprăvile sale de la Chicago, în anii '30, în timpul prohibiţiei, despre lupta sa împotriva mafiei şi a lui Al Capone. Nimeni nu l-a crezut decît doi ani mai tîrziu cînd a fost difuzat la posturile de televiziune celebrul serial al anilor '60, **Incoruptibilii.** Omuleţul era chiar Eliot Ness, întruchipat pe micul ecran de către Robert Stack, care spunea despre personajul său: „Cine a avut curajul să declare război lui Al Capone nu poate fi un oarecare".

Chicago, 1930. Al Capone îşi creează mitul opunînd legilor dure ale prohibiţiei contrabandişti înarmaţi cu pistoale mitralieră. Corupţia şi crima organizată capătă forme şi proporţii nemaiîntîlnite.

Ca răspuns, modestul locotenent al poliţiei federale Eliot Ness formează o echipă de agenţi bine antrenaţi, dar mai ales loiali şi... incoruptibili şi-i declară război pe faţă celui mai temut gangster al anilor treizeci, Al Capone. Cei patru — Jim Malone, Oscar Wallace, George Stone şi Eliot Ness — pornesc o luptă îndîrjită împotriva crimei organiza-

● **Jim Malone (Sean Connery)**
Acest irlandez ursuz, scîrbit de corupția care stăpînea orașul, pare a fi singurul polițist cinstit din Chicago. Implacabil cînd trece la acțiune ; tehnica lui este imparabilă : trebuie să fii mai viclean decît adversarul.

● **Oscar Wallace (Charles Martin Smith)**
Cunoaște ca nimeni altul limbajul cifrelor. Motivul pentru care Ness și Malone angajează în echipa lor acest contabil tînăr și integru : să verifice registrele lui Capone. Spre marea sa surpriză, știe să se folosească eficace de armă, cînd este nevoie.

te și a traficianților de alcool care terorizau orașul și ridiculizau poliția. Misiunea lor : eliminarea inatacabilului Al Capone. (De altfel, Capone n-a fost niciodată condamnat pentru numeroasele crime săvîrșite de el însuși sau prin interpuși ; culmea ironiei, singura dată cînd a fost condamnat a fost pentru evaziune fiscală : nu declarase, în vederea plătirii impozitelor, ridicola sumă — pentru el, care cîștigase milioane de pe urma racket-ului — de 10 000 dolari).

Legenda celor patru cavaleri fără teamă și prihană devine, în anii șaizeci, cel mai popular serial de televiziune nu numai în Statele Unite. Cititorii noștri își amintesc, desigur, cum în fiecare sîmbătă, luni în șir, își lăsau baltă toate interesele ca să urmărească în fața micului ecran isprăvile celor patru incoruptibili.

În anii noștri, Ness și băieții lui revin în actualitate grație filmului, pentru marele ecran de astă dată, realizat la Hollywood de Brian De Palma după un scenariu de David Mamet (autor a încă două scenarii după care s-au făcut filme de mare succes : **Verdictul** — regizor Sidney Lumet și **Poștașul sună întotdeauna de două ori** în regia lui Bob Rafelson, și laureat al Premiului „Pulitzer"). După ce a revăzut cîteva episoade-cheie din celebrul serial T.V., Mamet își dă seama că, în ciuda originalității, nu-i poate fi nimic de folos.

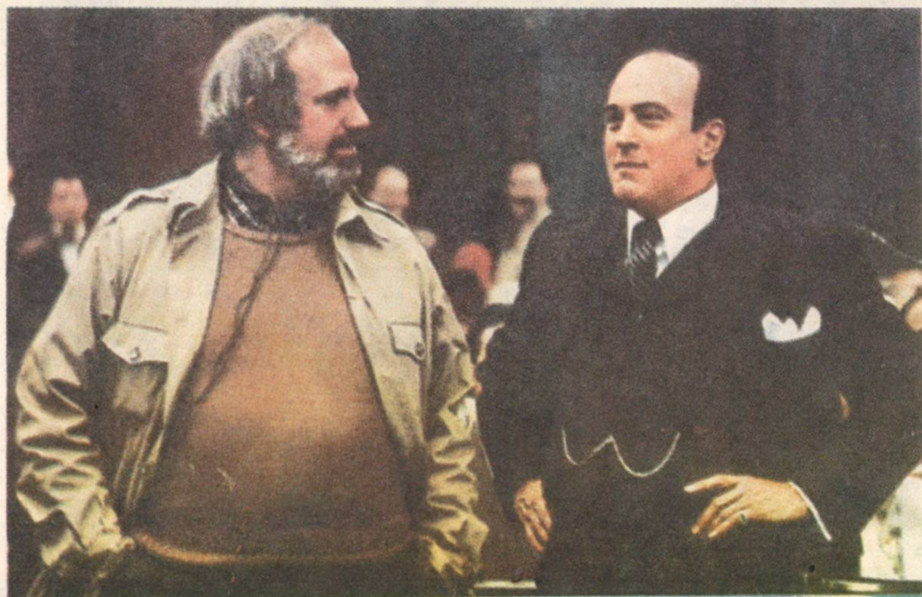
Și a început să inventeze pe aceeași temă, lucru ce i-a fost reproșat de către biografii lui Al Capone. Deci, trebuia să scrie un scenariu diferit, mai ales că în realitate modul în care Ness a încolțit banda lui Capone nu era prea dramatic. Mai întîi, Eliot Ness n-a avut nevoie să se introducă în lumea interlopă din Chicago pentru simplul motiv că o cunoștea foarte bine : tinerețea și-o petrecuse în acel mediu. Apoi, nu este adevărat că l-a azvîrlit de pe un acoperiș pe Frank Nitti — mîna dreaptă a lui Capone —, a-

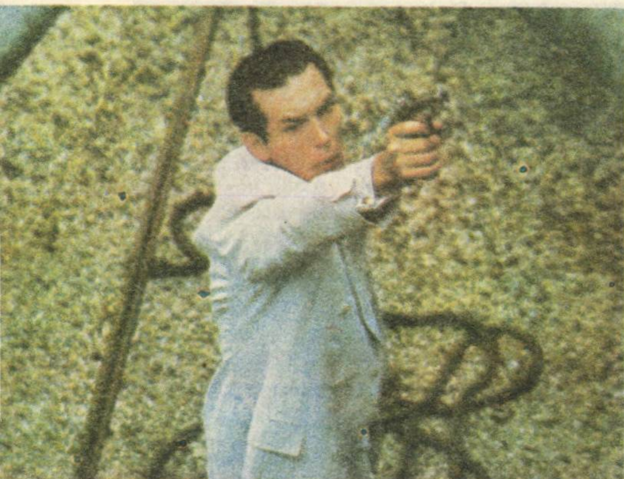

● **George Stone (Andy Garcia)**
Cu ascendenţă italo-americană, proaspăt absolvent al Academiei de poliţie, este un trăgător de elită fără pereche şi urăşte tot ce înseamnă Capone. Cinstit, cu un înalt simţ al datoriei, rămîne locotenentul fidel al lui Ness.

● **Eliot Ness (Kevin Costner)**
Nu este un Superman, ci un om ponderat, foarte curajos şi cu idei clare în ceea ce priveşte misiunea lui. Credinţa lui e legea, iar simţul datoriei e mai presus de orice. De felul lui nu este un expansiv; dar iubeşte şi respectă profund oamenii.

● **Brian De Palma şi Robert De Niro (în rolul lui Al Capone) în timpul filmărilor.**

● Frank Nitti (Billy Drago) — mina dreaptă a lui Capone.

cesta s-a sinucis cîţiva ani după arestarea lui Capone. Şi nici n-a fost nevoit să-şi pună la adăpost nevasta şi copilul, fiind celibatar în acea vreme. Incontestabil rămîne faptul că Ness este incoruptibil într-o vreme cînd oricine putea fi corupt.

Brian de Palma — maestrul de necontestat al filmelor pline de violenţă — citind şi modificînd scenariul înţelege că mai importante sînt personajele decît acţiunea în sine. De aceea dă o mare atenţie distribuţiei ; îi trebuiau actori capabili să dea chip unor personaje legendare. Pentru Eliot Ness s-a gîndit la actori precum Harrison Ford, Mel Gibson, William Hurt ; dar nici unul nu era liber. Şi a angajat un actor care avea exact vîrsta personajului, era disponibil şi-şi dorea foarte mult rolul : Kevin Costner. Regizorii cu care acesta lucrase mai înainte — **Lawrence Kasdan şi Steven Spielberg — l-au recomandat călduros.**

Cum era şi normal, Costner se temea de comparaţia inevitabilă cu predecesorul său în rolul lui Ness — Robert Stack. Pentru Costner, Eliot Ness este, înainte de orice, un bărbat bine crescut, care nu gîndeşte numai cu pistolul şi n-are soluţie la toate problemele. Este un om care respectă legea şi morala. Dar cînd este scos din sărite, poate să reacţioneze cu o violenţă nebănuită. Pentru a crea acest rol, Kevin Costner s-a documentat riguros. A stat de vorbă cu ultimul incoruptibil supravieţuitor, s-a informat la Ministerul de finanţe şi la F.B.I., a citit cărţi despre perioada respectivă ; dar Eliot Ness nu părea să fi fost un personaj strălucitor. De aceea a hotărît să joace rolul într-o manieră uniformă şi puţin demodată şi mai ales

● Jim Malone (Sean Connery) şi Eliot Ness (Kevin Costner) pregătesc ofensiva împotriva lui Capone.

să nu saboteze filmul făcîndu-l pe Ness prea simpatic. Şi într-adevăr, în prima parte a filmului Ness e cam plicticos ; dar cînd gangsterii întrec măsura, plicticosul se tre zeste, ia lucrurile în mînă şi devine foarte violent. I-a trebuit timp să se încălzească. Se simte bine cu un pistol în mînă cînd trebuie să-i înfrunte pe cei răi. Şi astfel ajutat şi de regizor, Costner a găsit calea potrivită să creeze un personaj veridic şi deloc umbrit de cel al serialului T.V. Brian De Palma găseşte absolut normal ca regizorul să-i ajute pe actorii tineri ; aceştia au nevoie să fie încurajaţi, să ştie ce se va întîmpla cu personajul lor şi dacă ceea ce ei fac pe platoul de filmare e bine sau nu. Consideră că actorul trebuie să muncească cot la cot cu regizorul, să-şi ştie bine dialogurile şi în momentul filmării să fie pregătit pentru eventualele schimbări.

Cine va fi interpretul lui Jim Malone ? Irlandezul morocănos, scîrbit de corupţia care domneşte în Chicago, pare a fi ultimul poliţist cinstit. Implacabil cînd trece la acţiune, foloseşte cu înţelepciune toată experienţa sa în hotărîrile pe care le ia cu Eliot Ness. Tehnica sa este imbatabilă : să fie mai viclean decît adversarul.

Regizorul şi producătorul s-au gîndit imediat la Sean Connery, dar nu se vedeau în stare să explice agentului acestuia că actorul va juca un personaj care va muri înainte de final şi că nu-l puteau plăti cu mulţi

● Eliot Ness (Kevin Costner) în plină acţiune în Gara centrală din Chicago.

Fotografie-document. Unul din marii detectivi ai epocii, Pat Roche examinînd arme capturate de la gangsteri în urma unui raid al poliţiei.

Fotografie-document : Al. Capone (stinga) împreună cu avocatul său John Steigl.

bani. Connery a citit scenariul şi a acceptat rolul, urmînd să fie plătit cu un procent la încasări. Hotărîre înţeleaptă, întrucît filmul **a fost un mare succes al box-oficce-ului american.**

De Palma dorea de mult să lucreze cu Sean Connery ; pentru rolul lui Malone era exact ce trebuia : un actor talentat şi un star de primă mărime. Malone este poliţistul cu autoritate care se face ascultat de subalterni iar Connery, după părerea lui De Palma, personifică în mod ideal poliţistul autoritar şi cinstit într-un oraş complet corupt. Pentru actor, **Incoruptibilii** nu este o poveste cu zîne. Totul este adevărat si foarte actual ; corupţia n-a dispărut.

Fotografie-document : într-un bar din Chicago. Imagine surprinsă la citeva minute după un rapid schimb de focuri între două bande rivale de gangsteri.

În sfîrşit, pentru rolul lui Capone — deşi cu puţine apariţii, dar decisiv pentru film — De Palma ţinea foarte mult la Robert De Niro. „Ne cunoşteam de cînd lumea — spune regizorul — l-am întîlnit prima dată cînd el avea 18 ani, iar eu 23. Am debutat împreună în „Nunta“ şi am rămas foarte buni prieteni. De mult doream să lucrăm ceva împreună şi iată că s-a ivit ocazia : Al Capone“. Studioul „Paramount“ avea reţineri în legătură cu suma cerută de De Niro (se vorbea de un milion şi jumătate de dolari) ; mai ales că rolul era scurt. Dar De Palma nu a cedat şi Robert De Niro a realizat o performanţă strălucită. Pentru început, actorul s-a îngrăşat cu vreo 12 kg în cinci săptămîni, mîncînd paste, cartofi, dulciuri cu nemiluita şi bînd cantităţi impresionante de bere şi lapte. Şi fiindcă nu se îngrăşase de ajuns, a mai folosit şi o îmbrăcăminte de latex ca să realizeze corpolenţa lui Capone. Machiajul dura şapte ore : lărgirea nărilor, raderea părului de pe frunte ca să aibă exact chelia gangsterului, comparînd mereu cu fotografia acestuia. Aceeaşi rigoare în alegerea costumelor. A fost recreată toată garderoba lui Capone de către un faimos croitor new-yorkez ; şi pentru că personajul său purta lenjerie de corp din mătase, De Niro a comandat una identică, deşi în film nu se vede. Petrecea ore în şir în faţa oglinzii încercînd diferite costume, cămăşi, cravate, pardesiuri ; ba chiar şi ţigările de diferite mărimi le încerca pentru a da cît mai multă veridicitate personajului.

„Am vrut să creez un Capone autentic — spune De Niro — nu aşa cum l-am văzut la cinema, ci cum credeam eu că trebuie să fie. Capone nu era numai o fiinţă diabolică, ci şi un bun politician, un bun administrator, şi mai ştia să-şi învingă frica. Avea farmecul nebunului. Mi-a fost foarte greu să joc în secvenţa în care ucid unul din oamenii mei cu o bîtă de base-ball. Din fericire, David Mamet scrie cu ironie şi chiar cu umor negru şi astfel am putut să fac filmul“.

Scenă din filmul lui Brian de Palma „Incoruptibilii".

Ca să-şi înţeleagă şi mai bine personajul, De Niro a vizionat filme de actualitate din epocă, a citit cărţi despre Capone. I-a plăcut mai ales aceea scrisă de o persoană apropiată gangsterului : misiunea lui era să-i cînte la pian.

Deşi De Niro declară că s-a amuzat jucîndu-l pe Capone, n-a fost deloc simplu. În film, are numai şase scene pe care le-a turnat în două săptămîni, dar studierea şi pregătirea rolului au durat trei luni. Cele şase scene ating perfecţiunea şi De Niro se dovedeşte din nou a fi un actor extraordinar.

Brian De Palma susţine că şi unui actor de talia lui De Niro i se pot da indicaţii în timpul filmărilor. „Îl cunosc bine şi totul devine foarte simplu. Mai ales că şi el mă cunoaşte bine şi e de ajuns să ne privim ca să ne dăm seama că sîntem pe calea cea bună. Bob face parte din acea categorie de actori cu care ai curajul să încerci imposibilul".

De Palma nu este de acord cu vizionarea de către interpreţi a filmărilor de peste zi. „Numai actorii cu multă experienţă, şi dintre aceia, foarte puţini, sînt capabili să se vadă pe ecran cu distanţare şi să-şi poată corecta interpretarea. De Niro şi Sean Connery fac parte dintre aceştia ; nu se lasă copleşiţi nici de imaginea lor mărită, nici de vocea amplificată".

Incoruptibilii au costat 24 milioane dolari. Filmarea a durat patru luni şi a fost făcută exclusiv în Chicago — decorul autentic al acţiunii. Brian De Palma şi-a pregătit întotdeauna turnările cu mare rigurozitate. El însuşi alege locurile de filmare, făcînd numeroase fotografii. Apoi desenează filmul plan cu plan. Totul e planificat, gîndit cu scopul de a uşura munca la montaj. Cu toate acestea, montajul **Incoruptibililor** a durat cinci luni, ceea ce De Palma găseşte că e absolut normal.

Trei-patru luni a petrecut căutînd muzica adecvată filmului. Şi, în sfîrşit, a optat pentru compoziţia lui Ennio Morricone care s-a dovedit a fi într-o formă de zile mari. „Alegerea muzicii ideale pentru un film, accentuarea stărilor emoţionale prin muzică fac

● Formidabila şarjă a oamenilor lui Ness.

parte din îndatoririle unui realizator care se respectă" — explică tranşant De Palma. Din întreg procesul de realizare a unui film, cel mai mult îi place conceperea filmului şi pregătirea pentru turnare. Pe platou e prea multă lume, mai ales în scenele de mase, pentru ca un regizor să se simtă în largul său.

Brian De Palma este uşor surprins de uriaşul succes al filmului în America, şi mai ales de reacţiile celor din branşă. I s-au făcut numeroase oferte de scenarii dintre cele mai diverse ; de altfel nu e un secret că în cinema, după un mare succes, realizatorul intră în clubul cu circuit foarte închis al regizorilor „hot" şi din acel moment totul îi este permis.

Dar complimentul cel mai măgulitor pentru foarte rezervatul De Palma a venit din partea lui Martin Scorsese : „Este o poveste tradiţională filmată într-o manieră foarte stilizată, şi Brian reuşeşte foarte bine să facă lucrurile cu stil. Iată de ce **Incoruptibilii** este cel mai bun film al lui".

Traducere şi adaptare de
Margareta Popescu

O victimă inocentă a luptelor de stradă dintre gangsteri

Poliţia anchetează urmările unui schimb de focuri în plină zi la Chicago

Marilyn Monroe

● Înfățișarea unor actrițe exprimă, într-un fel anume, un moment din istoria moravurilor ; publicul larg își materializează în ele visurile, dorințele, ambițiile. Cîteva vedete — e drept, puține — revelă, astfel, o fațetă a istoriei umane. Referindu-se la „marea de adorație și dorință, la oceanul uman care umple sălile de cinema", François Mauriac scria despre Greta Garbo : „Este acolo, vie, oferindu-se milioanelor de bărbați... Ei își astîmpără foamea și setea de frumusețe care-i imobilizează în fața ecranului".

Marilyn Monroe este o astfel de zeiță a ecranului, al cărei succes depășește gloria efemeră și trece în mit.

YVES SALGUES

O ISTORIE NEELUCIDATĂ?

Cea mai frumoasă femeie din lume este o femeie singură

Beverly Hills — Olimpul Hollywoodului — se lasă cotropit de vegetația luxuriantă californiană a lunii august. Pe această colină, unde starurile se izolează, trăiesc din amintiri sau sînt asasinate în proprietăți indecent de luxoase, se află un imobil pentru oameni bogați, cu opt etaje, invadat și el de verdeață. La etajul trei, apartamentul 22, locuiește steaua nr. 1 a celei de-a șaptea arte, regina sex-simbolului și visul de neatins al milioanelor de bărbați : Marilyn Monroe.

Treizeci și șase de ani, un farmec inedit care eclipsează pudoarea suedeză a unor Greta Garbo și Bergman, puterea de seducție vorace a unei Liz Taylor, falsa inocență a unei Kim Novak și care limitează la Europa razele de acțiune ale italiencelor, menținînd la distanță respectuoasă fenomenul francez Bardot, treizeci și șase de ani și un nou gen de frumusețe impus în întreaga lume contemporană ; 17 filme, 11 roluri mari despre care se va mai vorbi, cele mai mari în-

casări din istoria cinematografului ; trei căsătorii, trei divorţuri ; un loc de frunte în presa de scandal, dar o popularitate internaţională indiscutabilă : Marilyn Monroe e un caz. Un caz paradoxal şi, în felul său, unic : acest monstru sacru, mai degrabă demn de milă, decît monstruos, este o femeie singură. Cea mai frumoasă femeie din lume este o femeie singură.

„Începe să trosnească"

Î n ziua fatală de sîmbătă, 4 august, nici prietenii, nici opinia publică nu-i cunoştea vreo aventură amoroasă sau vreo mare dragoste. Marilyn deseori s-a întrebat dacă există pe lume fiinţă mai singură decît un star. Răspunsul ei a fost de fiecare dată acelaşi, cutremurător : nu există femeie mai singură pe lume decît Marilyn Monroe.

Şi nimic nu mai merge ca înainte. Ca o corabie beată şi debusolată, Marilyn pluteşte în derivă. Contractul fabulos cu 20-th Century Fox este reziliat, iar cel de-al 18-lea film — **Începe să trosnească** (titlu premonitoriu) — întrerupt după 32 zile de filmare. Motivul : Marilyn întîrzia aproape zilnic cîte 3—4 ore. Vedeta masculină a filmului, Dean Martin — plin de răbdare şi bun prieten al actriţei, a părăsit platoul spunînd: „Cu Marilyn nu se mai poate lucra !".

În 1945 o cheamă Norma Jean Baker şi nu este îmbrăcată decît în propriile sale imagini.

Marilyn lucrează : învaţă cîntecul „I've got you under by sky"

Într-adevăr, nu mai putea să lucreze, să doarmă, să trăiască. Între şedinţele de psihoterapie cu medicul său şi cele de menţinere a formei cu maseurul, restul timpului şi-l petrecea lîncezind ; în afară de cele cîteva ore de somn agitat, obţinut cu doze mari de barbiturice.

Somnul era elixirul de frumuseţe al Marilyn-ei : dormea în fiecare zi cîte 12 ore. Acum de-abia mai poate dormi 5. Îşi petrece timpul umblînd buimacă prin casă.

În seara zilei de sîmbătă, 4 august, este invitată de actorul Peter Lawford la o partidă de poker.

— Într-o oră ne aşezăm la masă. Ai destul timp să ajungi. Te previn că începem să jucăm fără tine.

— Sînt la pămînt, Peter, n-am să vin ! Salută-i pe toţi prietenii noştri. Spune-le tuturor la revedere ! Spune-ţi şi ţie însuţi la revedere. Eşti un tip grozav. Sînt fericită că te-am cunoscut.

Duminică, 5 august, în zorii zilei, doctorul Greenson — medic psihiatru — pătrunde în camera Marilyn-ei, care zace goală, de-a curmezişul patului. În mîna inertă ţine receptorul telefonului. Pe pick-up-ul încă aprins este ultimul disc al lui Frank Sinatra : **Toamna anilor mei.** Pe noptieră, un mic magnetofon-deşteptător, pe banda căruia actriţa înregistrase în ajun : „Trebuie să mă trezesc. Am multe treburi în dimineaţa asta. Mîine plec cu avionul la New York". Pe aceeaşi noptieră flaconul cu Chanel 5 cu care obişnuia să se parfumeze înainte de culcare. De data asta s-a abătut de la regulă.